

Ehrenburg, I.

Ons dagelyksch brood

www.MinisterieVanPropaganda.org

WERELDBIBLIOTHEEK
IN 1905 GESTICHT DOOR DR. L. SIMONS
THANS ONDER LEIDING VAN DR. NICO
VAN SUCHTELEN EN DR. P. ENDT

ILYA EHRENBURG

ONS DAGELIJKSCH
BROOD

(CHLJEB NASJ NASSOESJNYI)

KRONIEK VAN HET HEDEN

VERTALING UIT HET RUSSISCH VAN
ELSE BUKOWSKA

BANDONTWERP

R. HUYSMANS-KOOYMAN

1933

WERELDBIBLIOTHEEK — AMSTERDAM-SLOTERDIJK

DRUKKERIJ EN BINDERIJ VAN DE WERELDBIBLIOTHEEK

I

In Mei 1930 was er, in een klein Friesch stadje, plechtige dienst in de Rooms-katholieke kerk. Het Te Deum werd gezongen en alle menschen in de kerk waren ijverig aan het bidden. Een vreemdeling, die toevallig in die kerk was, nieuwsgierig zooals alle vreemdelingen zijn, vroeg aan zijn buurman:

— Waarvoor wordt er zoo ijverig gebeden?

De vochtige lentelucht was vol bloeme-
geur; het stadje bloeide. De buurman van
de vreemdeling zag er ook fleurig uit; het
was een flinke boer met blozende wangen.
Hij antwoordde:

— We bidden tot God om droogte.

In de kerk waren geen gekken en geen
dichters, alleen maar doodgewone men-
schen: boeren, graan- en aardappelenhande-
laars en makelaars. Ze lazen natuurlijk de
Bijbel en behalve de Bijbel de kranten. In
de kranten stond, dat de graanvoorraad in
de heele wereld 530.000.000 bushels be-
droeg. Liverpool zond tragische telegram-
men: 96 cent de bushel. De boeren en de
makelaars smeekten Onze Lieve Heer om
droogte. Geen regen, noch hier, noch boven
de zee. Laat de groente en de vruchten ver-
dorren. Laat het graan verschroeien. Geen
graanoogst dit jaar!

De Engelschen zeggen: „Je kunt beter je
kleeren missen dan je brood.” De Duit-
schers: „De kunst loopt het brood na.” De

Franschen: „Lang als een dag zonder brood.” De Russen: „Brood is de hoofdzaak van alles.”

Als een kind een stuk brood op den grond laat vallen zegt de moeder:

— Geef het een zoentje en vraag het brood om vergeving.

Dom kind! Domme moeder! Ze weten niet, dat in de pakhuizen 530 millioen bushel graan liggen te rotten.

„Geef ons heden ons dagelijksch brood.” Dat was het gebed, dat door alle eeuwen heen uit de kerken opsteeg. Om regen werd er gebeden voor de steenen beelden van de oudheid. Regen vroegen de twaalf stammen van Israël aan hun grimmige God. Bisschoppen, dominées, pastoors en popen vroegen Jezus om regen. . . . en brood!

Ze konden immers niet voorzien, dat de graanprijs tot 96 cents per bushel zou zakken! Niet alleen de Friesche, maar ook de Canadeesche en Australische boeren, de makelaars van Chicago en Liverpool, de arbeiders van de fabrieken van landbouw-

machines en de agenten van stoombootmaatschappijen baden om droogte.

Maar Onze Lieve Heer verhoorde hun gebed niet; er trokken wolken op, er viel regen, alles groeide voorspoedig en de menschen begonnen aan de voorspoed dood te gaan zooals hun voorvaders stierven aan sprinkhanen en hagel.

De priester van de Baptistenkerk in de stad Albany zei somber:

— In de Heilige Schrift wordt er gesproken over de magere koeien: zeven magere koeien verslinden zeven vette koeien. De Egyptenaren waren bang voor de onvruchtbare jaren. Broeders, de Heer zond ons een zwaardere beproeving: zeven vette koeien verslonden zeven magere! We gaan naar de maan door de goede oogsten!

De Baptisten in de kerk zuchtten en keken somber voor zich uit. De dag van de afrekening was gekomen: de vette koeien vraten de dollars en de zielen op.

Het begon lang geleden, toen inplaats van ploegen kogels en bommen de aarde om-

woelden. Boven de grond hingen giftige gassen, als lichte nevelen voor zonsopgang en inplaats van graan groeiden er prikkeldraadversperringen. Menschen sloegen elkaar dood voor een voetbreed grond, de aarde was vervloekt en nutteloos. Voor hun dood aten de menschen nog brood en het brood werd schaarsch.

Vóór den oorlog leverde Rusland het graan. De Russische grondbezitters reisden na de oogst naar Baden-Baden of Ems: ze zochten God, lazen Herten of Paul de Kock, omhelsden zangeressen en stierven aan een slecht geweten en een nog slechtere lever. De Russische boeren bebouwden het land, aten brood met kaf en stierven aan typhus of cholera. Rusland leverde de beste soorten graan. Van het Russische graan werden Fransche stokjes en Weensche broodjes gebakken en Italiaansche macaroni gefabriceerd.

Toen begon de oorlog. De Russische grondbezitters beschermden Christus tegen Krupp. De boeren werden naar de loop-

graven gedreven. Het land lag braak. In Europa werden de broodkaarten ingevoerd.

Toen werd er, ver van het kanongebulder, ver van gevecht en bloedvergieten, in een groot, voorspoedig land, een nieuwe droom gedroomd — de droom van het graan.

Indertijd trokken de menschen naar het Westen, om goud te graven, daarna werden ze gek door de petroleumbronnen. Maar nu kwamen uit Europa berichten van gevechten en overwinningen. Er werden verheffende redevoeringen gehouden. Roode potlooden maken aantekeningen op landkaarten. In Versailles volgt het eene banket het andere. In Rusland is er revolutie. Europa is vol vlaggen en wanhoop. Maar brood hebben ze in Europa niet. Noch de overwonnenen, noch de overwinnaars. Europa wil graan. In Londen zegt de eerste Minister tegen de gedelegeerde van Canada:

— De metropool heeft dringend behoefte aan graan .

In Moskou snikt Wladimir Majakowsky in de arena van het circus:

— Geef ons brood te vreten!

Redevoeringen en gedichten laten de Amerikanen koud, maar cijfers dat is een taal die ze verstaan. Vóór de oorlog kostte de centenaar graan \$ 2.85. In December 1919 werd er in Chicago voor een centenaar graan \$ 13.— betaald.

Naar het Westen! Over de Mississippi! Naar Montana! Naar Dakota! De graankoorts. Vrome Quakers, denkers, schurken, eerlijke sufferers, hazardspelers — allen gaan de grond bebouwen. Uit het gouden zaad wordt goudkleurig graan en het goudkleurige graan brengt gouden dollars. In de kerken van Baptisten en Anabaptisten, Methodisten en Reformisten, Presbyterianen en Anglikanen, — in alle kerken van Amerika wordt er gebeden om regen en goede oogsten. Ze wisten nog niet, dat de vette koeien veel meer ellende brengen dan de magere.

De droomen gaan van het eene land naar het andere als de golven van de radio, als

een epidemie. In Canada waren uitgestrekte oppervlakten onontgonnen land. Heele troepen menschen trokken er naar toe alsof het gold een slag te leveren. Ze gingen daar naar toe waar nog geen menschen waren en de maagdelijke aarde, die nog niets van haar kracht had weggegeven beantwoordde hun vlijt met sprookjesachtige oogsten. Drie westelijke provincies van Canada — Manitoba, Saskatchewan en Alberta — waren overdekt met 't gulden koren. Tractors en maaimachines rolden er over heen in lange slingers als de tanks over de velden van Picardië. Iedere afdeeling had haar chef. De machines ploegden, zaaiden, maaiden en dorschten. Vroeger was het een werk van drie dagen om het koren van een bunder land te dorschen. De machines doen het in veertig minuten. De menschen hoeven alleen maar op de machines te letten zooals kindermeisjes op spelende kinderen. De menschen luisterden naar de radio-berichten: wat is de graankoers? De menschen telden dollars en floten een fox-trot.

Het heerlijke graan groeide vlug. Zoodra het in de elevator was gingen de boeren op reis. Het land lag braak tot de lente en de aarde verzonk in haar maagdelijke slaap. Iedere dag werd er ergens in een klein plaatsje een nieuwe bank geopend en ontwikkelde zich voorspoedig zooals het graan op de velden van Manitoba. Rijkdom en voorspoed deden hun intrek.

Het leek wel een sprookje, maar au fond was het een heel eenvoudige zaak: de fabrieken van landbouwmachines leverden op crediet. De aandeelhouders van de fabrieken werden rijk. De boeren ook. Ze kochten elegante kleeven voor hun vrouwen, grammofoons van het nieuwste model, elektrische ijskasten. De graanprijzen stonden even hoog als de zon aan de hemel. De mooie droom ging voort. In een paar jaar tijds werd er vijf millioen hectaren bouwland in Canada ontgonnen.

Ver weg, in het Zuiden, was Argentinië. Daar wordt een andere taal gesproken. Als het in Canada zomer is heerscht in Argentin-

tinië de winter. Maar de graanprijzen en de foxtrot-wijsjes werden ook in Argentinië bekend. De veefokkers werden landbouwers. Twee millioen hektaar land werden met graan bebouwd. Er waren niet genoeg arbeiders in Argentinië. Maar Chicago maakte de graanprijzen bekend en de emigranten staken de oceaan over. Er werden reusachtige elevators gebouwd — Argentinië vergat alle andere dingen om zich uitsluitend aan het graan te wijden.

Australië volgde.

Vroeger kwamen de gouddelvers naar Australië; toen de graanprijzen stegen begrepen de Australiërs dat goud gezaaid en geoogst kon worden, dat goud groeit. Ze werden dus landbouwers. Australië begon de dubbele hoeveelheid koren uit te voeren. De Australiërs werden opnieuw rijk.

Het heele jaar werd er graan geoogst: In Januari in Argentinië; in Maart in Florida; in Augustus in Canada; in December in Australië. Het leek wel of de heele wereld zich alleen bezig hield met het patriarchale

werk van zaaien, maaien en dorschen.

Europa betaalde voor het graan; al klagende en mopperende, maar het betaalde. Europa begon afgunstig te worden. Graan is geen koffie en geen rubber; iedereen weet, dat graan ook in Europa groeit. Waarom zou Europa zich niet zelf redden? Rusland leverde geen graan meer en het Amerikaansche graan was duur. De Franschen konden wel brood uit Fransch graan eten, de Italianen Italiaansch en de Duitschers Duitsch brood. De onvruchtbare grond kon met kunstmest vruchtbaar gemaakt worden. Europa heeft minder uitgestrektheid, maar des te meer scheikundigen. En Europa heeft landen waar behalve graan alleen armoede en liederen te vinden zijn: Hongarije, Jougoslavië, Roemenië. Europa doet niet onder voor Manitoba.

Het eene jaar na het andere kwamen er goede oogsten. Boeren en opkoopters werden rijk, evenals de banken, de stoomvaartmaatschappijen, de bezitters van elevators en molens, de fabrikanten van landbouw-

Millioenen menschen leefden gelijk op met de gouden aren en millioenen menschen herhaalden de woorden, die ze uit hun kinderjaren kenden:

— Geef ons heden ons dagelijksch brood.

Voor de oorlog werden er in de heele wereld 380.000.000 centenaren graan geoogst. In 1929 bedroeg de oogst 405.000.000 centenaren.

Toen kwam er een gewone zomersche dag, die in de geschiedenis „katastrofaal” genoemd zou kunnen worden. In werkelijkheid was het een doodgewone, zwoele dag. In Chicago was het rumoerig als altijd. Mister Smith, makelaar aan de graanbeurs, had twee glazen ice-cream-soda gedronken en had het nog maar steeds even warm. Hij stond midden in die geweldige prachtige tempel, die droogweg de graanbeurs heet. Hij nam al de ceremoniën van zijn godsdienst waar. Drie keer riep hij:

— Een dollar vier en veertig.

Daarbij hief hij zijn rechterhand op met de palm naar buiten — dat beteekende, dat

hij verkocht. Maar niemand hief zijn hand op met de palm naar binnen — er waren geen koopers. Toen begon Mister Smith zenuwachtig te geeuwen en vloog naar de telefooncel. Onderweg kwam hij een andere makelaar tegen: Jack Freed. Jack foeterde met een cynische grijnslach:

— In Melbourne — 42 en in Buenos Aires — 38.

Mister Smith maakte een wanhopige handbeweging alsof hij zijn geloof of zijn vrouw verloren had. Hij was een doodgewone makelaar en had geen flauw benul van ekonomie. Hij was van plan om in het najaar zijn Chevrolet te verkoopen en een mooie Buickwagen aan te schaffen. 't Leven was niet kwaad. Terwijl hij zijn vochtig voorhoofd afveegde keek hij Jack aan en zei:

— Ik begrijp er niets van!

De kranten schreven over de crisis. Zij bedoelden niet de graancrisis, maar de wolcrisis. Argentinië en Australië waren geruïneerd wat de wol betreft, maar in Argentinië en Australië groeide ook veel graan....

De graanprijzen zakten, maar er ging nog geen bank over de kop, er waren nog geen zelfmoorden en geen regeeringsconferenties. Alleen maakte een kleine makelaar, Mister Smith, een wanhopige handbeweging.

Een storm op zee begint meestal met een zacht westewindje, dat de vlag aan de mast maar nauwelijks doet wapperen

II

In Juli 1929 werd er in de kranten van de Vereenigde Staten geschreven over een ongewoon onderwerp. Ze hadden het noch over de wandaden van de „gangsters” noch over de scheiding van Pola Negri, noch over het nieuwste Fordmodel; ze schreven over het graan. In de Vereenigde Staten was een overschot van graan van 247.000.000 bushels.

De kleine man te New-York of Chicago

begreep niet veel van dat cijfer — hij reken-
de bij ponden als er sprake was van brood.
Maar de kranten legden uit, dat als de regee-
ring geen maatregelen nam, de Vereenigde
Staten door een katastrofe bedreigd wer-
den. Dat woord „katastrofe” begreep ieder-
een en alle burgers van de Vereenigde
Staten dachten met een geheime angst
aan die noodlottige bushels. De gouden
aren, waarmee zooveel plakaten in étala-
ges versierd waren, leken iedereen vergif-
tigd toe.

Mister Hoover, die gedurende de verkie-
zingscampagne steeds het woord „voor-
spoed” herhaalde, was géén kleine man; hij
begreep drommels goed, wat een bushel is.
Boven Amerika hing de warme zomerlucht.
Van tijd tot tijd lichtte het. Groeizaam weer
voor het graan. Onweer, faillissementen,
zelfmoorden volgden elkaar op. Mister
Hoover wilde, dat Amerika bloeide als het
land Kanaän. Hij vervloekte de whisky en
bad tot God. En God, verteederd, zond
stroomen regen. Maar iemand had teveel

zijn best gedaan, misschien Mister Hoover, misschien God, misschien wel de boeren uit de Westelijke Staten. Het werd tijd om het vaderland te redden.

In Juli 1929 werd de „Federal Farm Board” gesticht, die de leiding van de heele graanhandel in handen nam. De regeering gaf 500.000 dollar aan de „Farm Board”.

De bond van Canadeesche coöperators „Wheat Pool” werd groot en sterk in de voorspoedige jaren. De boeren ontvingen van de „Wheat Pool” leeningen op hun oogst. De „Wheat Pool” bestond uit 136.000 boeren en was de grootste graanzaak van de wereld geworden.

De sensationeele berichten vonden de Amerikanen niet onvoorbereid. De Amerikanen lachten. In de Vereenigde Staten was de „Farm Board” in Canada de „Wheat Pool”, ze zouden wel zorgen, dat er geen katastrofe kwam. Ze hadden flinke voorraden graan en geweldige kapitalen. Ze zouden het wel klaarspelen om de aanvallen van degenen, die de baisse bewerkten,

af te weren. Als Europa geen koren tegen de vastgestelde prijzen wou koopen zou Amerika doodgewoon de voorraden vasthouden. Graan is iets anders dan edelsteenen en rubber, zonder graan kan Europa geen dag leven. Dus kalmte!

De makelaars van Chicago en Winnipeg gingen kalm door met foxtrot's te fluiten. In weerwil van de overvloedige oogst bleef het graan op prijs. De voorraden groeiden aan, maar het leek of de geweldige getallen niets vermochten op de manhaftigheid van Amerika. De voorzitter van de „Farm Board”, Mister Legge, glimlachte nog steeds even zonnig en verschafte zodoende aan Mister Hoover nog een millioen stemmen voor de presidentsverkiezingen. Alle Amerikanen geloofden in de glimlach van Mister Legge. Ze noemden hem familiaar en eerbiedig tegelijk „onze Alex”. De politici werden gered door Mister Hoover, „onze Herbert”; de cinema-sterren door Mister Mays, „onze Will”. En de boeren moest Mister Legge, „onze Alex”, redden. Het

waren fameuze kerels — ze dronken soda-water, namen hun godsdienstige plichten waar en geen gebeurtenis kon hun beletten zonnig te glimlachen.

Mister Legge glimlachte en de boeren en makelaars deden het hem na. Niemand geloofde in de katastrofe. Het rotte Chicago geurde als het land Kanaän — de geur van de rijkdom.

Wanneer de arbeiders tot een staking besluiten heet het: „Allemaal als één man.” De onderkruipers worden afgedroogd, de verachtelijke verraders. Laten we niet vergeten, dat de gedachtegang van een arbeider primitief is en zijn hart grof. De arbeiders geeeren de wereld niet.

Europa heeft machtige trusts, die de graanhandel beheerschen: in Parijs Louis Dreyfus, in Londen Bunge en Born. De trusts willen koopen en verkoopen. Ze schrokken heelemaal niet toen de graanprijzen zakten. Ze verdienden een paar centen per bushel toen de graanprijzen hoog waren. Ze zouden hetzelfde verdienen op

de lage prijzen. Ze werden woedend over de politiek van de „Farm Board”. De graanhandelaren hielden niet van de inmenging der regeering — ze eischten hun vrijheid en hun recht op winst. Gelukkig groeit graan in alle vijf werelddeelen. In Argentinië waren 123.000.000 bushels beschikbaar. In Australië 337.000.000. Dreyfus geeft aan zijn agenten in Buenos-Aires order om te koopen. Bunge treedt in verbinding met Melbourne. Er is genoeg koren in de wereld ook zonder die stijfhoofdige Amerikanen.

De Australische boeren worden te hulp geroepen. Ze moeten de Canadeesche boeren vernietigen. Voor God, voor de menschen, voor hun eigen geweten en voor de koning van Engeland hebben ze zich niets te verwijten. Wat de arbeiders met hun primitief verstand verraad noemen heet bij keurige kooplieden „eerlijke concurrentie”. De trust-agenten werken van de vroege ochtend tot de late avond; ze werken heele etmalen — als het in Liverpool ochtend is

valt in Buenos-Aires de avond. Inplaats van „Manitoba” of „Winter 4” koopt Europa nu Engelsche „barlet”.

In Januari 1930 kostte de bushel tarwe 1 dollar 34, in Juli van hetzelfde jaar slechts 97 cents.

Mister Legge glimlacht nog steeds, maar die glimlach komt niet uit een onbezorgd gemoed; hij heeft al zijn zelfbeheersching noodig om te glimlachen. Eigenlijk heeft Mister Legge heelemaal geen zin om te glimlachen. De „Farm Board” koopt 40.000.000 bushels om een verdere prijsdaling te voorkomen. Een paar dagen lijkt het of alles goed gaat. Dan beginnen de prijzen weer te dalen: 87 cents — 84 cents — 79 cents. . . .

In Canada breekt een paniek uit. De „Wheat Pool” en particuliere banken hebben aan de boeren groote voorschotten gegeven toen er op een prijs van 1 dollar 22 gerekend werd. Nu kost de bushel tarwe 64 cents. De landbouwers vragen in Montreal om hulp, die door de Canadeesche regeering geweigerd wordt. Niemand spreekt

meer over de graancrisis. Iedereen heeft het over een wereldcrisis. De Canadeesche regeering kan haar boeren niet helpen. Gedelegeerden van Canada reizen naar Londen om hulp te vragen aan de Engelsche regeering. Het moederland moet de solvabiliteit van de „Wheat Pool” en de landbouwbanken garandeeren. Maar in Londen heerschen nood en werkeloosheid. De wevers van Manchester zijn in lompen gekleed. De mijnwerkers van de Schotsche kolenmijnen bevriezen en verhongeren. In de clubs wordt er vol bezorgdheid over het pond sterling gepraat of het een zieke koning is. Is dat het oogenblik, om Canada te redden? Eerst geldt het iets voor Engeland te doen. De Britsche regeering moet helaas weigeren. De gedelegeerden van Canada probeeren het bij de groote banken. Maar het geeft niets. De trusts hebben in de City hun eigen mannetjes. Waarom zouden ze de „Wheat Pool” helpen? Je kunt ook zonder de „Wheat Pool” in graan handelen.... Met socialistische solidariteitsideeën is het

niets gedaan. Leve de vrije handel....!

De bankiers zeggen met een beleefd glimlachje:

— De omstandigheden veroorloven ons tot onzen spijt niet. . . .

De Canadeesche gedelegeerden keerden met leege handen terug. De depositohouders vliegen naar hun banken. Aan de deuren van de banken hangen keurige bordjes: Gesloten. Is het soms Zondag vandaag? Of feestdag? Neen, het is een gewone dag. 11 November. Op die eene dag werden in de landbouwdistricten van Canada 42 banken gesloten.

— 55 cents de bushel!

De „Farm Board” koopt nog 33.000.000 bushels. De beurs van Chicago lijkt nu op een kerk op Goede Vrijdag: droefheid en stilte. De cijfers verschijnen als altijd, maar niemand let er op. Geen koopers — ze wachten er op, dat de prijzen nog meer zakken. De makelaars zitten suf op hun banken. Sommigen lossen kruiswoordraadsels op, anderen zitten te droomen. Mister Smith ver-

kocht gisteren zijn oude Chevrolet maar kocht er geen Buick voor in de plaats. Niemand glimlacht meer. Niemand behalve Mister Legge: Mister Legge is een martelaar; hij moet glimlachen. De voorraad van de „Farm Board” bedraagt 138.000.000 bushels.

Men vraagt Mister Legge:

— Bent u soms van plan om graan naar China te sturen?

— Neen, de transportprijzen zijn op het oogenblik te hoog.

Mister Legge glimlacht geheimzinnig — hij schijnt een uitweg gevonden te hebben. Misschien heeft hij wel besloten om het graan aan de werkelozen te geven? Maar neen, Mister Legge is een man van overtuiging, hij weet, dat wie niet werkt ook niet zal eten.

— Zegt u eens, Mister Legge, hoe denkt u van al die voorraad af te komen?

Mister Legge glimlacht nog steeds en antwoordt:

— Een flink, jong varken kan in één

jaar evenveel graan opeten als een gezin van vijf personen.

Alle veefokkers ontvangen prospecti: Voedt uw vee met graan! Het is veel voedzamer dan maïs en bovendien goedkooper.

Maar de veefokkers zijn koppig. De varkens schijnen meer van maïs te houden; de varkens hebben hun eigen smaak. Maïs wordt overigens ook goedkooper: er is ook veel te veel maïs. De zaak is niet gelukt. Mister Legge, nog steeds uit gewoonte glimlachend, vraagt zijn ontslag. Zijn plaats wordt ingenomen door Mister Stone die ook glimlacht en ook miljoenen bushels koopt. De voorraad van de „Farm Board” stijgt tot 235.000.000 bushels.

In de landbouwdistricten van Canada wordt honger geleden. De boeren die hun graan voor spotprijzen verkochten, kunnen niet tot de volgende oogst wachten. De heele wereld kijkt kwaad naar Canada — daar komt al de narigheid vandaan. In Canada is veel te veel tarwe!... De Canadeesche boeren hebben geen moestuinen, geen var-

kens, geen dollars. De ijskasten en de auto's zijn allang verkocht, de elegante kleeven versleten. De gramfoon staat in een hoek; niemand windt hem op. De gramfoon kan nog steeds foxtrots spelen, maar het gemoed van de boer is somber. Om hem heen zijn gouden velden van een bijbelsche vruchtbaarheid. Het gezin van de boer heeft vandaag niet gegeten — de boer heeft geen brood. 60.000 Canadeesche boeren zijn in nood. Het Roode Kruis geeft sommigen te eten, anderen worden door bureu geholpen. Het graan verrot in de elevatoren. Er is zooveel, dat iedereen er gek van wordt: de „Wheat Pool”, de Minister, de beursmannen. Er is zooveel, dat 60.000 menschen van honger omkomen: ze hebben geen stukje brood.

III

Koning Carol vertrok uit Roemenië: de liefde was hem meer waard dan zijn kroon. Koning Carol kwam weer terug naar Roemenië: hij had zijn kroon toch de voorkeur gegeven boven de liefde. Liberalen en conservatieven waren aan het bewind. Daarna kwamen de agrariërs. De postzegels en districtshoofden veranderden. Alleen één ding bleef onveranderd; de boeren werden

bestolen en gevangen gezet. De boeren gingen als dwangarbeiders naar de zoutmijnen. Het Roemeensche leger, de gevangenen en de bordeelen werden onderhouden door Fransch geld. De generaals glimlachten moedig, de bordeelhoudsters stonden de toeristen in het Fransch te woord. Roemenië scheen welvarend. Maar in Roemenië was tarwe en niemand wilde die tarwe koopen. Duitschland kocht tarwe in Argentinië of in Canada: de Amerikaansche tarwe was goedkoper. De graanprijzen werden lager in Roemenië. Iedere landbouwer had per hektaar 1800 lei verlies. Er kwam hongersnood. De regeering smeekte de groote mogendheden om hulp. Frankrijk gaf geld voor de generaals, maar kocht geen Roemeensche tarwe. De Roemeensche gedelegeerde in Genève, de heer Madgearu probeert Argentinië en Canada te verteederen door redevoeringen over hoogere rechtvaardigheid:

— De gedelegeerden van de overzeesche landen spreken over economische onrecht-

vaardigheid. Maar is het geen onrechtvaardigheid dat tengevolge van de overzeesche concurrentie Europeesche landen, die moeten leven van hun graanuitvoer, aan gesloten deuren kloppen?

Argentinië en Canada zwijgen. Ze hebben geen zin om over rechtvaardigheid te spreken. Ze moeten voor alles zien hun tarwe te verkopen. De gedelegeerde van Holland geeft Roemenië ten antwoord:

— Naast de agrarische landen bestaan er landen van de vrijhandel. Wij kunnen geen rekening houden met de voorstellen van de Donaulanden; ze zijn niet in overeenstemming met het principe van vrijhandel, dat onze politiek beheerscht.

De Engelschen, de Italianen en de Duitschers zijn het met Holland eens. Discussies over „economische rechtvaardigheid” kunnen hun niets schelen. Ze koopen „manitoba” of „barlet”. Roemenië verandert weer eens van ministers. Een flink aantal boeren zitten in de gevangenis, anderen zijn zoo verstandig geweest om aan chronische

ondervoeding te sterven. De graanprijzen zakken nog steeds.

Hongarije weet haast nog beter met zijn boeren om te springen dan Roemenië. De Hongaarsche gevangenissen zijn tot barstens toe gevuld, de velden verlaten. De regeering neemt de boeren hun laatste kruimel eten weg. Dat noemt ze „belasting”. Op het plateland wordt honger geleden. Gisteren werden er drie ossen geslacht — de Tsjechen koopen de huiden. Voor het vleesch zou een flinke prijs gemaakt kunnen worden, maar om het te verkoopen moet je belasting betalen. De doode beesten worden dus maar begraven. Hongerige menschen graven die beesten weer op. Op de affiches voor toeristen staat: Hongarije, de graanschuur van de aarde. Op de affiches vlechten mooie meisjes kransen uit korenaren. Maar het Hongaarsche graan verrot in de pakhuizen.

De onmiddellijke buur van Hongarije is Tsjechoslowakije. De Tsjechen koopen graan. Maar ze koopen het in Amerika. Ze hebben rekeningen te vereffenen met Hon-

garije, maar ze zijn om de drommel niet sentimenteel. De „manitoba” is goedkooper. De heer Nikl, gedelegeerde van Hongarije op de internationale conferentie, smeekt niet alleen, hij dreigt:

— Als de handeldrijvende staten hun politiek tegenover de agrarische landen niet wijzigen zullen we ons gedwongen zien om de invoer van industriele artikelen stop te zetten. U wilt ons graan niet koopen, dan zullen wij uw machines niet meer koopen.

De heer Nikl spreekt. De gedelegeerden van de verschillende landen zitten te droomen — ze hebben net gedineerd. Eindelijk spreekt de gedelegeerde van Frankrijk, de heer Flandin, de van eeuwenoude schran-derheid getuigende woorden:

— Laten we oppassen voor gevaarlijke illusies. Denkt u soms, dat door een eenvoudige overeenkomst een dergelijk probleem, geschapen door de evolutie van de menschelijk kultuur, opgelost kan worden?

Iedereen is het met de heer Flandin eens. Noch de Tsjechen, noch de Oostenrijkers,

noch de Hollanders kochten Hongaarsche tarwe. Er werd geen „eenvoudige overeenkomst” gesloten. De heeren dachten na over de evolutie van de kultuur, de werkeloze landarbeiders van Hongarije gingen door met hongeren.

In Jugoslavië zijn heel wat officieren en nog meer boeren. De boeren zijn opstandig in Jugoslavië, evenals in Macedonië, in Bosnië, in de Herzegowina en in Kroatië. Ze zijn opstandig omdat hun leven afschuwelijk is. De officieren komen de boeren kalmeeren. De regeering geeft geweren en kogels — meer kan de regeering niet doen — de regeering is arm. Als de boer zijn oogst verkocht heeft kan hij geen kleeren en geen petroleum koopen. De grond wordt met ieder jaar moeilijker te bebouwen. Landbouwmachines en kunstmest zijn er niet — daar is geen geld voor. De graanprijzen zakken nog steeds. De gedelegeerde van Jugoslavië bij de Volkenbond bekent zonder eenige valsche schaamte:

— Het levenspeil van onze boeren is heel

wat lager geworden. Er kan niet meer van vooruitgang gesproken worden, eerder van achteruitgang.

Jugoslavië leverde graan aan Oostenrijk, Italië en Duitschland. Nu koopen de Oostenrijkers, de Italianen en de Duitschers Amerikaansch graan. Bovendien zijn de industrielanden van Europa ook graan gaan verbouwen. De gedelegeerde, de heer Demetrevitch, dreigt, niet alleen met maatregelen voor de invoer, maar met een economische revolutie:

— In dat geval zullen de agrarische staten tot een gedwongen industrialisatie moeten overgaan. Ze zullen hun grenzen sluiten voor buitenlandsche fabrikaten.

De heeren luisteren verstrooid naar wat de heer Demetrevitch zegt — een Servisch vijfjarenplan, is het niet? De heeren hebben sinds lang begrepen, dat een „eenvoudige overeenkomst” de katastrofe niet kan tegenhouden. De Engelschen besloten, graan te verbouwen — de Serviërs schijnen een soort Manchester in hun land te willen scheppen.

De wereld is gek geworden. Waarvoor al die opwinding? De heeren zijn toch alleen maar de bescheiden vertegenwoordigers van hun land op de vijfde of tiende conferentie. . . . Is het niet veel verstandiger om naar de wiegelende bootjes op de kalme wateren van het meer van Genève te turen?

De gedelegeerden van de agrarische landen van Europa houden een conferentie. Ze spreken elkaar in allerlei prettige en rustige plaatsen. In Pless in Servië of in Sinaia; op badplaatsen, in koele bergstreken. De experts schrijven lange rijen cijfers op. Ze werken plannen uit. Wat de boeren betreft, die gaan door met hongerlijden.

Tenslotte komt in Parijs de conferentie van alle Europeesche regeeringen bij elkaar. Het doel is bescheiden, maar verheven — de voorraden graan van Hongarije, Roemenië en Jugoslavië moeten absoluut gekocht worden. Europa koopt verscheiden millioenen bushels van Amerika. Zou er tenminste een gedeelte van het Donaugraan gekocht

kunnen worden? Dat zou niet alleen een goede daad zijn, maar ook voordeelig. De conferentie doet denken aan een familiebijeenkomst. Ooms en tantes bepraten met elkaar hoe ze een arme bloedverwant, die in een verre provincie gebrek lijdt, te hulp kunnen komen.

Briand opent de Conferentie. Hij overziet de lange zaal en knipt vermoeid met de oogen. Misschien voorvoelt hij zijn spoedige dood? Misschien is hij alleen maar moe van al die reizen, vergaderingen en conferenties. Hij probeert nog eens het hart van al de gedelegeerden te verteederen:

— Heeren, het oogenblik is gekomen om onze solidariteit te toonen.

Briand wil Europa redden — de crisis in de agrarische landen heeft een onheilspellende omvang aangenomen. We moeten ons continent zien te bewaren voor al te verschrikkelijke schokken!

De verkoopers zeggen: het gaat om een kleinigheid, al ons graan vertegenwoordigt maar 7 % van uw invoer. De koopers knik-

ken. De verkoopers beginnen te klagen: Onze nood is tot het uiterste gestegen. De koopers zuchten medelijdend. De conferentie nam belangrijke besluiten, natuurlijk waren de besluiten maar eenzijdig. De verkoopers zonden al verrukte telegrammen naar Bukarest, Belgrado, Budapest: De zaak gaat als gesmeerd, er komt nu gauw geld — francs, ponden, marken, lires, guldens! Maar toen de conferentie gesloten werd, zei de president, de heer François Poncet, diepzinnig:

— Enkelen van de heeren toonden een overdreven optimisme. Maar de conferentie van gedelegeerden der regeeringen kan toch zeker niet als een graanbeurs beschouwd worden?

De heer François Poncet wilde zeggen, dat nu de kooplui zich maar met de zaak moesten bemoeien. In Europa is vrije handel; de regeeringen kunnen alleen maar een „moreele invloed” uitoefenen. De gedelegeerden reisden naar hun landen terug. De graanhandelaars en de meelfabrieken ble-

ken ongevoelig voor de moreele invloed. Briand sprak op een nieuwe conferentie, natuurlijk over de solidariteit. Europa kocht „manitoba” als voorheen. Millioenen boeren in de Donaulanden leden honger evenals vóór de conferentie.

IV

De Fransche journalist, de heer K., had opdracht gekregen, de „onderwereld van Berlijn” te bestudeeren. Berlijn is een verdorven stad. Cocaine, morphine, haschisch. Mijnheer K. moet het exotisme van Berlijn beschrijven. Mijnheer K. gaat over de Alexanderplatz. Een man van een jaar of veertig komt van de andere kant. Als hij dicht bij de heer K. is valt hij neer, plotse-ling, geluidloos alsof hij van karton was. Hij

heeft een wit gezicht, als met meel bepoeterd, en op de knieën van zijn pantalon zijn keurige stukken ingezet. Een agent probeert de man weer overeind te krijgen; het lichaam glijdt uit op het plaveisel. Mijnheer K. vraagt: Alcohol? Verdoovende middelen?

De agent antwoordt kortaf: — Honger!

Een uur later ziet de heer K. Unter den Linden een jonge vrouw bewusteloos in elkaar zakken. Een menigte menschen staat om haar heen. De vrouw rochelt, zweetdruppels staan op haar voorhoofd. De eigenaar van een kralenwinkel, een zwaarmoe-dige dikzak grijnst: — Simulatie! Dat is toch geen werkelijke flauwte?

Mijnheer K. vraagt: — Maar waarom is ze dan neergevallen?

De dikkert lacht grimmig: — Om eten te krijgen. . . .

De menigte gaat uit elkaar. De heer K. is in de war. 's Avonds laat als hij uit het kabaret „Kakadu” komt, ziet hij weer iemand, die op straat in elkaar gezakt is, een grijsaard.

Hij ligt te stuiptrekken. Een heer met een bril op verklaart: Uitputting.

In zijn hotel teruggekomen schrijft mijnheer K. op een blad van zijn bloc-note: In Berlijn wordt honger geleden. . . . Dan verfrommelt hij het blad en begint te werken: Ik speelde het klaar om in een geheim rookhol door te dringen. . . . Dat gebeurt allemaal op 18 Februari 1932.

In Februari 1932 waren in Duitschland 6.128.000 ingeschreven werkelozen. Het „Internationaal Arbeidsbureau” gaf een totaal van ongeveer 24.000.000 werklozen over de heele wereld op.

De wereld is groot. En in die groote werled ligt een heel klein stadje: Steyer. Dat stadje ligt in Oostenrijk aan de rivier de Ems. De omstreken zijn heel schilderachtig. Er is een gothische kerk, die geopend is. Een automobielfabriek, maar die is gesloten. 22.000 inwoners. Op die 22.000. . . . 18.000 werklozen. Matrassen en schoenen zijn sinds lang verkocht. Sommige menschen liggen half naakt in donkere hokken. Ande-

ren zijn nog op de been en zwerven door de schilderachtige straten. Geen brandstof, geen licht. Geen eten.

De menselijke taal is niet gecompliceerd. Volgens taalkundigen zijn vijfhonderd woorden voldoende voor het dagelijksch leven. De inwoners van Steyer hebben niet eens vijfhonderd woorden nodig. In hun versuffing, die als een waas de Ems voor hun oogen omsluiert, begrijpen ze nog maar één kort eenvoudig woord: **brood!**

Mister Andrew was in 1928 in China. Dat jaar was er droogte. Langs de wegen zwierden schaduwen, die bijna geen teekenen van leven meer vertoonden. Ze bleven stilstaan en vielen neer. Langs de wegen stonden doode boomen — de menschen hadden de bladeren en de schors opgegeten. Er werden vrouwen voor de publieke huizen gerecru-teerd. Ze verdienden 50 cents per dag en de kost. Maar er waren te veel meisjes. Die over bleven stierven langs de weg. Verwilde honden knaagden aan de stervenden.

Mister Andrew liet weten dat er onmiddellijk hulp gezonden moest worden.

— Zendt graan, de menschen sterven.

Dat was in 1928. In 1931 was er in China weer hongersnood, gedeeltelijk door de droogte, gedeeltelijk door de overstromingen. Reverend Hulett Johnson zegt na een bezoek aan het dal van de Yang-Tse:

— Wij gingen veel hutten binnen. Een handvol haver, een soort gras, wat boomschors en klei — dat mengsel koken de menschen in een pan. Ze verkoopen hun kinderen. Jongens kosten 6 dollar, voor de meisjes gaan de prijzen tot tien dollar.

Reverend Hulett Johnson voegt er aan toe:

— Als er niet spoedig hulp komt zijn honderdduizenden menschen aan de hongerdood overgeleverd.

In Hongarije golven gouden graanvelden, witte koeien glanzen op de groene weiden. In Hongarije sterven de menschen van honger. In het dorp Diesel zijn 1050 inwoners. Om het dorp heen golven de graanvelden

en weiden de witte koeien. Op 6 Maart 1932 arresteerden de agenten in Diesel zes boeren: ze hadden een kring ergens opgegraven en gegeten. De kinderen waren er aan dood gegaan; de volwassenen hadden het overleefd. Toen de schuldigen(!) ondervraagd werden antwoordden ze:

— We wilden onze kinderen tenminste die ééne keer eens genoeg te eten geven.

Amerika is trotsch op zijn dollars, op zijn graan, op zijn geloof. Door de lange rechte straten van Amerika trekken 3.000.000 werkloozen. Ze willen eten, maar voor hen zijn er geen dollars en geen graan. Voor hen is er alleen de godsdienst. In het nachtasyl Beveray zijn 880 dakloozen. De dominee preekt over het thema: „Onze God is een God van hoop.” En dan zegt hij vriendelijk:

— We gaan nu psalmen zingen.

De 880 menschen zwijgen. Hij zingt en zij zwijgen. Hij vraagt:

— Broeders, waarom zingen jullie niet?
Daarop broemt er één van de 880:

— We kunnen niet zingen. We hebben niet gegeten.

En weer is er nevel en lange rechte straten. Geen werk. Bedelen is verboden. Sterven een vergrijp.

Spanje. De provincie Estramadura. Een mensch kruipt over de grond. Het is een dief. Hij wil stelen. Geen kostbare steenen, geen zilveren douros; hij wil alleen maar een handvol eikels stelen. De boomen in het bosch zijn niet van de boeren en niet van God; ze behooren toe aan de hertog Hornachueloz. Hertog Hornachueloz heeft 506.000 hektaren grond. De boer kruipt op zijn buik. Hij wil eikels stelen. De boer heeft een vrouw en acht kinderen. Sinds twee dagen heeft de boer niets gegeten, noch hij, noch zijn vrouw en de kinderen. De boschwachter schiet. De dief is dood. De vrouw en de kinderen krijgen geen eikels. Alleen het lijk wordt hun gebracht met bloed op zijn broek en gele, droevige tanden. De vrouw zet onhandig een kruis op het papier. Pedro, die vier jaar is, begrijpt niets van het wee-

klagen van zijn moeder en ook niet waarom die vreemde mannen met hun glimmende steek er zijn. Hij zal alleen maar tot diep in de nacht drenslen:

— Eten, ik wil eten.

In Subkarpathisch Rusland werd vastgesteld, dat de kindersterfte geweldig was toegenomen. Onlangs werd in Praag een monster van het brood vertoond, dat de boeren in Oberwien eten. Dat brood lijkt op klei. Het is gemaakt van kaf, gemengd met gemalen boomschors. De dokters van Praag interesseerden zich buitengewoon voor het karpathische brood en verklaarden, dat het „buitengewoon schadelijk was voor de gezondheid van de bevolking”.

De menschen schreeuwen „brood” — in de groote steden evenals in de kleine dorpen, in de huurkazernes van Belleville en Neukölln, in de achterbuurten van Londen en Hamburg, in het lawaai van New-York en in de stilte van de steppe, in de Congo en in Polen — brood, brood!

De menschen stelen. Ze komen in de ge-

vangenis. Dan worden ze uit de gevangenis ontslagen om in vrijheid te verrekken. De menschen springen in het water, hangen zich op, openen hun polsaderen of de gaskraan. Ze worden gered om dan behoorlijk een geoorloofde dood te sterven. Zoo sterven de menschen. Er worden anderen geboren. De statistieken vertoonen lange rijen cijfers, de dokters brengen verdrinkenen weer bij, gevangengebwaarders rammelen met sleutelbossen — in de bioscoop en in het werkelijke leven. Die nog niet gestorven zijn, schreeuwen:

— Brood, pane, bread, du pain, Brot!

In Rome komt de internationale conferentie bij elkaar. Op die conferentie kwamen de gedelegeerden van 40 regeeringen, gezanten, ministers, geleerden. Ze zitten er al niet meer de eerste dag en herhalen vermoeid: Brood, brood!

Men moet niet denken dat zij ook honger hebben — het zijn hooggeplaatste heeren, ze lijden onder een nog nooit geziene ramp: er is veel te veel graan in de wereld. Als er

millioenen menschen honger lijden, dan komt dat omdat er zoo verschrikkelijk veel graan is. Op de tafel liggen tasschen vol cijfers, nesten vol cijfers. De cijfers groeien, dwarrelen door elkaar, dreigen de heele wereld te verslinden — dat zijn de onverkochte bushels graan. De gedelegeerden kijken met schrik naar die cijfers: in 1930 — 550.000.000 bushels tarwe; in 1931 — 630.000.000. De elevatoren zitten vol graan in Canada en Australië, in de Vereenigde Staten en in Argentinië, in Hongarije en in Jugoslavië. De gouden bergen worden hoe langer hoe grooter, de prijzen zakken, millioenen waaien weg als stof en rond om dat graan, dat onnoodige vervloekte graan, zwerven steeds de hongerigen.

Op tafel naast de tasschen liggen kranten, Engelsche, Duitsche, Fransche, een heele hoop kranten, kranten uit 40 landen. In de kranten staan naast de artikelen over de conferentie de droevige gebeurtenissen van het dagelijksch leven. In Berlijn stijgt het aantal zelfmoordenaars. In de maand

Mei waren het er 178. Die menschen stierven niet aan ongelukkige liefde en niet omdat ze levensmoe waren. Ze stierven aan het feit, dat er voor hen in het leven geen brood was.

Boven Rome tintelt de blauwe avondhemel, zwaluwen vliegen heen en weer, de fontein ruischen. De gedelegeerden kijken droevig naar de dansende cijfers. Hoe moeten ze de wereld, die te gronde gaat, redden?

De gedelegeerde van Hongarije, Georg Pronay, staat op. Hij heeft een uitweg gevonden. In zijn land sterven er menschen van honger, maar baron Pronay is geen sentimenteele jonge juffrouw. Hij denkt niet over menschen maar over cijfers. Hij denkt ook aan de varkens:

— Het groote vee en het kleinvee moet met graan gevoed worden. De rest van het graan moet met eosine onbruikbaar gemaakt worden voor menschelijke consumptie.

Een zucht van goedkeuring stijgt op uit

de gelederen van de Hongaarsche delegatie: Graaf Julius Karolyi, graaf Ladislaw Somssy, graaf Maximiliaan Hoyos:

- Heel goed bedacht. Onbruikbaar maken voor menschelijke consumptie.

Maar plotseling komt er een lichte schaduw, weerschijn van de Romeinsche schemering, in de oogen van de gedelegeerden. De drie graven en de baron dachten aan iets. Misschien aan het dorp Diesel?.... Daar aten hongerige menschen gecrepeerd vee. Het gaf niets, dat het met petroleum overgoten werd; de leelijke reuk hinderde de menschen niet. Zouden ze ook niet gulzig het met eosine gedenatureerde graan eten, de varkens het eten afpakken en wanorde scheppen in het werk van de derde of vierde internationale conferentie? De menschen denken immers nog steeds, dat er te weinig brood, te weinig graan in de wereld is. Ze geven er zich geen rekenschap van, dat er veel te veel graan is, dat het veel te goedkoop is en dat het vernietigd moet worden.

Er gaat nog een dag voorbij. De gedele-

geerden drinken een licht Romeinsch wijntje. Ze zuchten vermoeid. 146 gedelegeerden. Redevoeringen, commissies voorstellen. Vandaag is de heer Madgearu, de gedelegeerde van Roemenië, aan de beurt. Mijnheer Madgearu is minister van Landbouw. Hij weet hoe de wereld gered moet worden. Er moet reclame gemaakt worden voor het graan, zooals dat gedaan wordt voor andere artikelen. Laat de stedelingen meer brood eten. De Chineezzen moeten ook maar brood leren eten. De Amerikanen hebben sinds lang begrepen, dat alleen reclame gang in de zaken brengt. Wanneer je reclame maakt voor likeuren of films waarom dan niet voor brood?

Weer valt de blauwe Romeinsche schemering. De gedelegeerden gaan uit elkaar. De nacht brengt wonderen. Inplaats van sterren staan aan de hemel vlammende letters:
— Eet brood! Lekker brood! Wit brood! Voedzaam brood!

Op de muren van Berlijn hangen affiches: Eet brood uit Manitobabloem! In het Noor-

den van de stad verzamelt zich een steeds aangroeiende menigte. Ze vinden het best. Ze loopen door. De vragen brood — juist, dat brood uit Manitobabloem. Iemand heeft een ruit kapot geslagen — telefoon, politie, twee vrachtauto's. . . . Dat is een communis-tische provocatie! Hebben jullie soms vergeten, dat er een wereldcrisis bestaat? Pardon, maar Manitoba? Canada? Staat? Brood? Graan? En de werkloozen? De 6.000.000 werkloozen? We zeiden al dat de regeering geen filantropische instelling is! We moeten de werkloozen-ondersteuning verminderen. Laten ze maar niet eten! Vuisten. Geschreeuw. Schoten. Er klinkt een licht, bijna onaardsch geluid. Dat zijn niet de krekels van Rome. Dat is ijzer. Krupp. Schneider. Dat is alleen maar goed toegepaste reclame.

Boven Manchester lichten gekleurde transparanten: Eet wittebrood! Als kluwens vurige slangen kruipen boven Menilmon-tant elektrische banden: Brood geeft kracht! Vliegeniers laten boven China witte blaad-

jes dwarrelen als sneeuwvlokken: Brood is Uw redding! Op de pleinen van de Spaansche steden schreeuwen luidsprekers: Brood is de eerste levensbehoefte! Priesters, advocaten, journalisten roepen tot ze heesch zijn: Brood, alleen maar brood! Gauw, brood!

De hongerlijders bukken zich. Ze rapen steenen op. Ze gooien de ruiten van de bakkerswinkels in. Ze schreeuwen ook: Brood. Er zijn millioenen; ze willen de wereld verwoesten.

Dat is overigens maar een schaduw; de lichte schaduw van de Romeinsche schemeringen. De president van de conferentie staat op en bedankt met een schalksch knip-oogje mijnheer Madgearu voor zijn interessant voorstel. Nog een rapport. Nog een revolutie. De bladen ritselen. De cijfers zwijgen maar niet; ze fluiten en giechelen, ze dwarrelen tusschen de aschbakjes en kriebelen in de ooren van de 146 gedelegeerden.

De Hongaarsche gedelegeerde, baron

Georg Pronay wandelt op de Lungo-Tevere. Hij kijkt met afgunst naar de bakkerswinkels — brood ,overal brood! De stommelingen begrijpen niet, dat er veel te veel brood is! Een schim glijdt naar de baron toe, een doodgewone schim zooals er zooveel in de Romeinsche schemeringen ronddwalen.

— Om Christus wil, een centje voor brood!

Als hij dat bekende woord hoort, weert baron Pronay opgewonden af. Is het soms zijn zaak, om die schim te redden? Hij zal Hongarije redden en de wereld. U zei — brood? Maar wij hebben al besloten, dat het graan vernietigd moest worden. Gedenatureerd! Aan de varkens gegeven!

De Amerikaansche journalist, die naast de baron loopt, lacht:

— Daar is Mister Legge op vastgelopen. Weet u, de kwestie is deze — de varkens hebben hun eigen smaak. . . .

V

Heeren, we moeten absoluut de hoeveelheid bouwland inkrimpen!

In de Engelsche havens zijn 20.000.000 bushels Argentijnsch graan opgeslagen. De handelaren bieden tegen lagere prijzen aan maar er komen geen koopers. Misschien is het beter om het graan naar China te sturen? Maar de Chineezen hebben geen geld voor graan. Europa is ook heelemaal in de war: diët en honger, gastronomie en armoede; luxe en misère.

Jean at vóór de oorlog twee pond brood per dag. Brood met kaas en brood met jam, bij de koffie en bij de wijn, 's ochtends en 's avonds. Hij werkte toen in een timmermanswerkplaats. Nu werkt hij in een automobielfabriek en eet een half pond brood per dag. Hij staat de heele dag stil bij de loopende band — hij heeft geen eetlust meer. Hij verdient niet slecht — hij is veel-eischend geworden en eet liever vleesch of groente. De plaatsgenoot van Jean, Robert, eet ook een half pond brood per dag. Robert heeft wèl trek — hij loopt van de ochtend tot de avond rond om werk te zoeken. Hij heeft eetlust, maar geen geld. Hij rekent met iedere cent, die hij uitgeeft en koopt dus niet een pond, maar een half pond brood.

De een eet geen brood meer omdat het te goedkoop is, de ander omdat hij het niet kan betalen. Vóór de oorlog at de Duitscher 92 K.G. brood per jaar, nu 65 K.G. De Franschen houden van brood, maar eten nu ook 28 K.G. per jaar minder dan vóór de

oorlog. De behoefte aan brood verminderde in 13 landen, in rijke en arme landen.

De graanprijzen zijn lager geworden, maar niet de broodprijzen, integendeel, het brood is duurder geworden. Vóór de oorlog kostte een pond brood in Duitschland 16 pfennig, nu is de prijs 20 pfennig. In Chicago kost de centenaar graan 60 Fransche francs. In België kost dezelfde centenaar 90 francs en in Frankrijk 145 francs.

Millioenen werkloozen moeten op het brood bezuinigen omdat het veel te duur is. Het is ook veel te duur voor de Chineezzen, die steeds maar oorlog voeren. Maar voor de varkens is het goedkoop. Alleen moesten zoowel Mister Legge als baron Pronay ondervinden, dat als de varkens met graan gevoerd worden, de hammen niets waard zijn. Met de koeien is het ook al niet beter gesteld; het graan heeft geen gunstige invloed op de kwaliteit van de melk. Maar toch kochten de Amerikaansche veefokkers in het laatste jaar 105.000.000 bushels graan voor het vee. Als voer deugt het wel niet

veel, maar er is niets aan te doen, we leven in een crisistijd en het graan, te duur voor de menschen, is goedkoop genoeg voor de varkens!

In de omstreken van het meer Tiberias ontdekten plantkundigen onlangs een wilde graansoort „troticum dicocoïdes” de voorvader van onze tarwe. Gedurende duizende jaren werd er gekweekt, gezuiverd, verbeterd. De specialisten vonden 2218 variaties van deze wilde tarwe. Het graan werd gecastreerd, opnieuw vruchtbaar gemaakt, verschillende soorten werden er gekruist. Zoo ontstonden de „Federation” in Australië, de „Markiezin” in Canada, de „Wilhelmina” in Holland, de „Vilmorin” in Frankrijk. Het werk van vele eeuwen leidde tot het resultaat, dat in de lente 1931 diplomaten en geleerden zich bezighielden met de kwestie: Is het mogelijk, om langs chemischen weg het graan absoluut onbruikbaar te maken voor de consumptie?

Die lente wekte overal poëtische gevoelens. In Brazilië verbrandden de planters

groote hoeveelheden koffie. De koffieprijzen waren naar beneden gegaan, dus werden de planters vuuraanbidders. De koffie brandde, de cinéasten „draaiden” en op de witte doeken van alle Europeesche bioscopen konden de menschen tusschen de „nieuwste pantserkruisers” en een boksmatch, zien, hoe in Brazilië koffie verbrand werd. De koffie werd duur in Europa en millioenen menschen dronken cichoreiwater.

Behalve koffie werd er in die lente katoen verbrand. Mister Stone, opvolger van Mister Legge, de nieuwe directeur van de „Farm Board”, zei dat de eenige manier om de crisis meester te worden, was: drie oogsten te verbranden. De planters van de zuidelijke staten verbrandden ontelbare tonnen katoen en de arbeiders in de zuidelijke staten hadden geen geld om een hemd te koopen. Voor hen waren stoffen te duur, voor de wereld was katoen te goedkoop. Gedurende die lente verwoestte de wereld alles, wat harde arbeid voortgebracht had.

De tarwe werd aan de varkens gegeven, maar er was nog steeds veel te veel en op de internationale conferentie in Rome zei een van de gedelegeerden hardop:

— Mijne Heeren, de hoeveelheid bouwland moet ingekrompen worden.

De gedelegeerden zwijgen. Ze zijn het volkomen met dat voorstel eens, maar ieder van hen denkt: Laten de anderen maar beginnen!.... Als Canada ophoudt met zaaien, gaan de graanprijzen in de hoogte en Argentinië kan flink verdienen!....

Maar ze zwijgen; op een internationale conferentie kan er niet over winst gesproken worden. De gedelegeerden hebben het over meer verheven onderwerpen. De heer Alfred Maas, de Fransche gedelegeerde, haalt bij de graankwestie graag Racine of Virgilius aan:

— Frankrijk draagt nog steeds het stempel van Rome, zijn kultuur, zijn geest, zijn zeden en gebruiken, zijn wetgeving getuigen er van. Frankrijk is een Latijnsche natie en

voor iedere zoon van een Latijnsche natie is het brood heilig.

Mijnheer Alfred Maas houdt een lange poëtische redevoering: de landbouwer houdt van zijn land! Frankrijk kan niet het zaaien verbieden!

Italië is, zooals men weet, eveneens een Latijnsche natie en Benito Mussolini doet volstrekt niet onder voor Alfred Maas in het poëtisch tournooi. Mussolini heeft een „graanoorlog” aangekondigd: Italianen, zaait graan! Hij heeft zelfs om den korenbouw te verheerlijken een werkelijk gedicht geschreven:

— Italianen, bemint het brood — het hart van het huis — de geur van de provisiekast — de blijdschap van de huiselijke haard! Eerbied voor het graan — het zweet van Uw voorhoofd — de trots van Uw handen — de poëzie van de toewijding!

De gedicht werd met gevoel gedeclameerd en uitgegeven voor twee lire, kosten van het drukken. Behalve met poëzie werkt Mussolini met hooge invoerrechten. Het brood

werd onmiddellijk duurder. De „graanoorlog” was gewonnen. Er werd meer land met graan bezaaid. Italië oogst nu 20 miljoen centenaren meer dan vóór de oorlog. Het is waar, dat er op het oogenblik in Italië 185.0000 werklooze arbeiders zijn — de veteranen van de „graanoorlog”. Niemand heeft behoefte aan hun werkkracht en ze kunnen zich niet verheugen in het „zweet van hun voorhoofd”, noch in de geur van de provisiekast. Maar de nakomelingen van de Romeinen vreezen de statistiek niet. . . .

Maar noch Italië, noch Frankrijk verkoopen graan. Integendeel, ze koopen nog in het buitenland, in Amerika. Wat zullen de Amerikanen zeggen? Van hun antwoord hangt het lot van de conferentie af.

De Vereenigde Staten zonden heelemaal geen gedelegeerde. Ze zijn voor internationale handel, maar niet voor internationale conferenties. Niemand weet, waar ze eigenlijk op hopen. Op een oorlog in Europa? Op een hevige droogte of op de kracht van hun gepatenteerde glimlach? Niemand weet of

ze een bepaalde hoop koesteren of alleen maar uit gewoonte doorgaan met glimlachen te midden van de faillissementen, de gangsters en de honger. In ieder geval glimlachen ze en hebben al glimlachende niet de minste lust om met de melankolieke Europeanen abstracte kwesties te behandelen zooals bijvoorbeeld de reductie van het bouwland.

Canada zond een gedelegeerde, maar die gedelegeerde, Mister Ferguson, antwoordt met een beleefde weigering op het voorstel tot reductie van het bouwland. In de zuidelijke districten van Canada zijn 300.000 boeren. Ze leven uitsluitend van landbouw. Ze werden boeren omdat Europa graan noodig had. Ze kunnen nergens naar toe en hebben geen ander houvast. Ze vullen de elevatoren met de beroemde manitoba.

Canada is een democratisch land en een regeering, die de hoeveelheid bouwland zou willen beperken kan er op rekenen onmiddellijk te vallen.

Mister Ferguson houdt niet alleen reke-

ning met de politiek maar ook met het klimaat van Canada. Canada is werkelijk voor het verbouwen van graan geschapen. De Canadeesche boeren kunnen niets anders dan tarwe verbouwen. Kan de regeering het bouwland beperken in een land waar de economische condities en het klimaat geen andere mogelijkheden geven?

De gedelegeerde van Argentinië is het helaas heelemaal eens met de gedelegeerde van Canada:

— De beste oplossing van het vraagstuk zou zijn de overproductie te voorkomen. Maar in Argentinië zouden radikale maatregelen niet in de smaak vallen van de bevolking, die alle door de natuur gegeven mogelijkheden van het land wenscht te gebruiken.

De gedelegeerde van Argentinië stelt voor de hoeveelheid bouwland te beperken in de dichter bevolkte landen.

De gedelegeerde van Australië vindt, dat zijn land nog minder aangewezen is om de hoeveelheid bouwland te beperken.

De internationale conferentie staat in het teeken van het graan. Maar de gedelegeerden praten ook over heel veel andere dingen, bijvoorbeeld over vlas. Wat moeten de Argentijnen doen, die nu graan verbouwen? Vlas zaaien? Maar niemand koopt vlas — in Engeland worden alle weverijen gesloten. Veefokken? Maar Europa koopt op het oogenblik geen conserven, geen huiden en geen wol. De gedelegeerde van Argentinië doet opmerken dat de wolprijzen nog meer gezakt zijn, dan die van het graan. Sommige boeren zijn geruïneerd door de tarwe, anderen door de wol.

De gedelegeerden staan voor een moeilijk probleem. Een van hen stelt voor uit het graan brandstof te fabricceeren. Een ander zegt na lang gepeins, dat, als de Vereenigde Staten besluiten om bier te brouwen, de boeren inplaats van tarwe, maïs zullen gaan verbouwen. Dan zullen de graanprijzen stijgen. Een derde hoopt dat de Japanners inplaats van rijst brood zullen gaan eten. Weliswaar zou dan dadelijk de rijst goed-

kooper worden en er een rijstcrisis beginnen, maar op het oogenblik wordt er een graanconferentie gehouden en geen rijstconferentie.

De gedelegeerden onderhandelen en ondertusschen zijn andere menschen bezig om te zaaien en te maaien. De graanprijzen zakken nog steeds. Het helpt niets of de beursspekulanten „à la hausse” geruchten verspreiden dat er in Canada droogte is of in Australië mis-oogst. Een enkele keer stijgen de prijzen. Toen het op 4 November 1931 leek of het graan gered was, vervulden de spekulanten à la hausse de beurs van Chicago met geschreeuw en rumoer. In minder dan een minuut stegen de tarweprijzen met een of twee cents. Een paar dagen gingen voorbij. De spekulanten „à la baisse” kregen weer moed; ze strooiden geruchten uit over de schitterende oogst in Argentinië en honderdduizenden bushels tarwe. De prijzen zakten weer.

De natuur wil de menschen niet helpen: als er in één land droogte is, komt er in een

ander land een schitterende oogst. Graan groeit in alle vijf werelddeelen en de gemiddelde oogst over de heele wereld is ieder jaar dezelfde. De natuur kent geen katastrofe; er bestaat dus geen redding voor de menschen. De beursmannen volgen met spanning de metereologische bulletins: dat zijn de kaarten in het hazardspel. Ze kunnen vandaag rijk worden of arm. Maar voor de landbouwer is er geen uitweg — hij doet werk waar niemand behoefte aan heeft, hij verbouwt graan. In Augustus 1932 kondigden 500.000 Amerikaansche farmers de staking af: ze weigerden hun koren met schade te verkoopen. De beurs lachte over de staking: in de elevatoren lagen millioenen bushels te rotten.

VI

Vóór de oorlog exporteerde Rusland 40.000.000 centenaren graan per jaar. De Europeanen aten met gezonde trek het Russische brood en de groote groene vlek op de landkaarten hield in hun verbeelding verband met de knappende korst van het versche brood.

Na dertig maanden oorlog was er in Rusland geen brood meer. Op de uithangborden van de bakkerswinkels waren gouden aren

geschilderd, maar in de bakkerswinkels was geen brood. Lange rijen hongerige menschen stonden voor de bakkerswinkels en daar, onder die gouden armen begon in 1917 de revolutie. Ze begon met de kreet om „brood”.

De oorlog ging door — Duitsche generaals en Londensche beursmannen, Fransche socialisten en Japansche samouraïs, Tsjechische vrijwilligers en Afrikaansche slaven wilden de revolutie de kop indrukken. Het land werd verscheurd en verscheurd en verzwakt. In 1921 kwam de droogte. Aan de oevers van de Wolga heerschte hongersnood. De menschen stierven in hun huizen en langs de straat, in de havens en op de stations. De Europeanen lazen over gevallen van kannibalisme en de groote groene vlek op de landkaart deed hun niet meer aan brood denken. Van nu af aan was Rusland het land van de honger.

Het opstandige land begon zich weer te organiseeren. De boeren legden het geweer weg en op het land groeide weer graan. In

de bakkerswinkels was weer brood. Gedurende lange jaren kregen de menschen dagelijks een achtste pond roggebrood. De gelukkigigen kregen een pond — de hoeveelheid brood gaf de graad van geluk aan. Toen er werkelijke brooden in de bakkerswinkels verschenen, hadden de menschen ze wel voor zich uit willen dragen als oorlogstrofeeën — de revolutie had de overwinning behaald.

Weer gingen er eenige jaren voorbij. In 1930 was er in de Sovjet-republiek een goede oogst en in het najaar 1930 exporteerde Rusland 22 millioen centenaren graan. De Europeanen keken verstrooid naar het onverwachte cadeau. Dat was de van ouds bekende „arnaoetka” (harde tarwe) maar ze herkenden haar niet na vijftien jaar. Over de heele wereld was er veel te veel tarwe. Een paar korrels meer betekende een katastrofe. Wat ging er gebeuren als die groote groene vlek weer bedekt werd met bouwland? Dat betekende immers honderden millioenen centenaren!

De Sovjetvertegenwoordigers verkochten het graan tegen de gangbare prijzen. Die prijzen waren heel laag — in Amerika lagen 300 miljoen bushel tarwe en niemand kon het vallen van de prijzen tegenhouden. De crisis werd een „wereldcrisis”. Millioenen menschen leden door de honderden millioenen bushels. Wie had de schuld? Mister Hoover of Mister Legge? De „Farm Board” of de „Wheat Pool”? Dreyfus of Bunge? De boeren of de beurs? Argentinië of Australië? Het kapitalisme of het noodlot? De ministers, de diplomaten en de politici waren in het nauw gedreven — honderden millioenen menschen eischten een antwoord. Toen werd er een schuldige gevonden: de dumping van Sovjet-Rusland.

Sir Henry Deterding vocht tegen de Amerikanen. Er was veel naphta; de petroleumprijzen zakten. Sir Henry wou ze in Rusland gaan koopen en aan de Amerikanen overdoen. Toen hij begreep, dat de Sovjet-naphta niet voor hem was begon hij lawaai te maken over de dumping van Sovjet-

Rusland. Waarvoor wordt er in Bakoe naphta gewonnen? Alleen maar om Sir Henry te ruïneeren!

Ivar Kreuger wou populieren in Sovjet-Rusland koopen. Maar Sovjet-Rusland fabriceerde lucifers uit populierenhout en wou zich niet aan de condities van de luciferkoning onderwerpen. Toen werd Ivar Kreuger kwaad:

— De lucifers van Sovjet-Rusland: „dumping”! De vertegenwoordigers van Sovjet-Rusland: bedriegers!

Tusschen twee verwenschingen van de Sovjet-schurken vond Ivar Kreuger de tijd om de handteekening van de kassier na te bootsen en de nullen van de balans uit te vlakken.

De Sovjet-dumping kwam in de mode als een pas ontdekte bacil — alle onverklaarbare dingen waren door die „dumping” veroorzaakt. De wereld heeft een zware koortsaanval de wereld zwelt van de honger, zij heeft koortsdroomen. Wanneer de uitgeputte menschen vragen:

— **Waarom sterven wij?**

wordt hun geantwoord:

— **Door de dumping van Sovjet-Rusland!**

In de wereld zijn honderden millioenen bushels onverkocht graan. De boeren gaan door met graan zaaien. Hoe meer ze werken, des te zekerder is hun ruïne. Zelfs de varkens wenden hun snuit af van het vervloekte graan. Dan beginnen de kranten te foeteren:

— **Hoe durft Rusland graan uit te voeren? De Russen moeten honger lijden en ondertusschen worden er 22.000.000 centenaren tarwe uitgevoerd.**

Het is maar de helft van wat Rusland vóór de oorlog exporteerde. Maar waarom cijfers aanhalen?.... De journalisten herinneren zich niet hoeveel centenaren tarwe Rusland vóór de oorlog uitvoerde. Maar ze herinneren zich drommelsch goed hoeveel ponden sterling, dollars en francs ze ontvangen hebben.

De journalisten worden geïmiteerd door

de diplomaten. De kleinste hondjes keffen het hardst. De Vereenigde Staten zwijgen. De gedelegeerde van Bulgarije, de heer Molof, vraagt het woord. De Bulgaren verkochten vroeger hun graan aan de Grieken, maar de Grieken koopen nu Amerikaansch graan. De nood wordt hoe langer hoe grooter in Bulgarije. De regeering heeft tienduizenden boeren laten doodschieten. Maar er zijn nog millioenen over en millioenen lijden honger. De heer Molof, vertegenwoordiger van de bandeloze officieren en de slimme ambtenaren spreekt in Genève en zijn woorden zijn een aanklacht:

— De Sovjet-republiek heeft het systeem van de „dumping” geadopteerd. Als de vertegenwoordigers van Sovjet-Rusland gewone particulieren waren zouden ze al lang in de gevangenis zitten. Maar in de internationale kwesties ziet men zelden de moraal triomfeeren. Ieder land hoopt goedkoop te koopen. Wacht maar, na de dumping in landbouwprodukten zal de dum-

ning in industrieele artikelen komen. Ik kan u alvast zeggen, dat er in Rusland zoo- veel landbouwmachines gefabriceerd worden dat ze eerstdaags op de wereldmarkt voor de helft van de tegenwoordige prijzen verkocht zullen worden. . . .

De Roemeniërs, de Serviërs, de Hongaren zuchten vol sympathie — de rijke Europeanen willen die arme bloedverwanten nu eenmaal niet helpen. De Franschen spreken over de Donaufederatie, de Volkenbond heeft het over economische rechtvaardigheid. Maar terwijl de diplomaten spreken wordt door de kooplui en de meelfabrikanten graan gekocht. Gisteren kochten ze manitoba, vandaag de arnaoetka uit Sovjet-Rusland. Het geeft niets of de heer Molof al spreekt over de „moreele rechten”; de kooplui kennen alleen maar de kwesties van goede waar en geschikte prijzen. Dat is de moraal van de kooplui en ook de moraal van de wereld, die door de heer Molof verdedigd wordt, zooals kwaadaardige, slecht gevoede honden de kroonluchters, de provi-

siekamer en de vroolijkheid van een heerenhuis verdedigen.

In de havenplaatsen langs de Zwarte Zee wordt graan in de schepen geladen. Een jaar geleden voerde Sovjet-Rusland nog graan in. Nu vertrekt het eene schip na het andere met zijn gouden lading. De hoeveelheid bouwland wordt hoe langer hoe grooter. In het land, dat uit de verte lijkt op een leege groene vlek, het land van de nomaden, de steppe, de sneeuw verschenen gevaarlijke beesten — geen beren, zelfs geen bolsjewieken — maar tractors en „combines”. De motoren ademen regelmatig en de heele wereld luistert naar die adembaling. Iedere adembaling vermeerdert de armoede — er komt hoe langer hoe meer graan in de wereld. Canada wordt ongerust. Het verre Australië kijkt angstig rond. Argentinië is woedend. Wat doen die krankzinnige Russen toch? Wij zoeken middelen om het graan te vernietigen en zij bezaaien hoe langer hoe meer land. Zij willen niet de varkens maar de menschen met graan voeden! Wij

vervloeken de tractors, de moedigsten onder ons zouden alle machines willen vernietigen. En ondertusschen gebruiken de Russen hoe langer hoe meer motoren. Ze moeten met verstandige argumenten overtuigd worden! Of getemd! Of vernietigd!

Sovjet-Rusland wordt uitgenoodigd om zich op de internationale conferentie in Rome te laten vertegenwoordigen. Europa smeekt Amerika:

— Zaaï minder.

Amerika antwoordt streng:

— Eet meer.

De gedelegeerden kunnen het maar niet eens worden. Dan beginnen ze allemaal te kijken naar het uiteinde van de lange tafel:

— Is hij het?

— Ja, dat is hij!

HIJ is niet zoo maar een gedelegeerde, hij is de gedelegeerde van Sovjet-Rusland. Het doet er niet toe, dat hij kalm en bescheiden is, dat hij niet „Excellentie” genoemd wordt en niet „Mijnheer de Minister”, maar alleen „Professor” of doodge-

woon „Mijnheer Kritzmann” — hij is de vertegenwoordiger van het land, dat besloten heeft Europa naar de maan te helpen.

Aan de gedelegeerde van Argentinië wordt verweten, dat Argentinië de hoeveelheid bouwland voor graan absoluut niet wil beperken. De gedelegeerde van Argentinië, gezant van de Republiek, Zijne Excellentie Don Fernando Perez, leidt het gesprek af naar een ander onderwerp. Laten we niet vergeten, dat dààr de vijand zit. Don Fernando Perez spreekt niet over „dumping” — hij erkent, dat Sovjet-Rusland het graan verkoopt tegen de door Chicago of Liverpool bepaalde prijzen. Hij herhaalt niet de poëtische legende die beweert, dat de Russische boeren slaven zijn en dat het door hen verbouwde graan niet gekocht kan worden door de landen waar de slavernij afgeschaft is. Neen, Don Fernando Perez bewondert de economische opbouw van Sovjet-Rusland. Hij spreekt met enthousiasme over het systeem, dat de tusschenhandelaren afschafte. Hij ziet de zaak vrij nuchter:

— Alleen het afbreken van de handelsrelaties zal aan de landen, die graan van Sovjet-Rusland koopen, toonen, dat het voordeliger voor hun is van dergelijke transacties af te zien.

In 1921 heerschte in Sovjet-Rusland typhus en hongersnood. De grenzen werden streng bewaakt, er mochten geen menschen en geen zendingen passeeren. In 1932 doet de gedelegeerde van de republiek Argentië, Zijne Excellentie Don Fernando Perez, aan de gedelegeerden van 44 landen het voorstel om Rusland opnieuw met een ijzeren ring te omsluiten. Maar er zijn niet voor niets tien jaar voorbijgegaan. De Sovjet-Republiek heeft tijd gehad om te herademen en het noodige aan te schaffen. Vier en veertig landen hebben kennis gemaakt met de crisis.

De gedelegeerden applaudisseerden vol enthousiasme na de redevoering van Don Fernando, maar een uur later vroegen ze beleefd aan de gedelegeerde van de Sovjet-Republiek, op welke condities Rusland

graan verkoopt. Ieder land probeerde het andere te overtroeven. Het ééne land wilde tractors aan Sovjet-Rusland verkoopen, het andere „arnaoetka” koopen. Tusschen die concurrenten in, die het niet met elkaar eens konden worden, zaten stille en heel bescheiden mannen — ze vertegenwoordigden niet alleen die groote, groene vlek, niet alleen millioenen centenaren graan, maar ook de nieuwe wereld, die de oude wereld zou ruïneeren.

Op de dag toen de internationale conferentie afgelopen was reed op de kolchoz „Iwasjewo” de tractor naar het werk. De tractor ging kalm over de greppeltjes en paaltjes heen, die de verschillende stukken bouwland van elkaar afscheidden. Toen de boeren dat zagen schreeuwden ze van ontzetting — ze geloofden nog in de heiligheid van de afscheidingen. 's Avonds kwamen ze met paaltjes en zetten die neer, waar de afscheidingen geweest waren. De jonge arbeiders trokken 's ochtends de paaltjes weer uit de grond. Dat duurde drie dagen. De

vierde dag begrepen de oude boeren, dat hun geloof vernietigd was en hun leven afgeloopen.

De gedelegeerden van de internationale conferentie discuteerden over handelskwes- ties en invoerrechten. Ze hebben nog een vast geloof in de grenzen, die de landen van elkaar scheiden. Maar de zware adem van de sovjet-tractor is soms in de zaal te hooren.

Een van de gedelegeerden zegt tegen zijn buurman:

— We wilden de Russische revolutie door de honger vernietigen en we hebben het spel verloren. Nu valt de Russische revolutie ons aan. Ze wil ons met graan doodgooien. Over vijf jaren gaan de Russen 100 miljoen centenaren uitvoeren.

Ze kijken elkaar angstig aan.

VII

De rossige John Smith heeft een flinke voorraad graan. Het is een gewone boer uit Manitoba. Zijn stemming is niet vroolijk: de graanprijzen zijn weer naar beneden gegaan. Hoe moet hij het tot de lente uithouden?

Jean Dupont heeft een veel vroolijker natuur. Hij is Franschman, woont in Roubaix en werkt in een weverij. Hij is naar de bakker gegaan om een kilo brood te halen

en telt bezorgd zijn sous — het brood is weer duurder geworden! Hoe moet hij het tot Zaterdag uithouden?

Tusschen de rossige Smith en Dupont liggen niet alleen duizenden kilometers. Er staan ook een heele hoop menschen tusschen hen! Die menschen leven van brood; van het brood van Smith en van het brood van Dupont. Ze leven veel beter dan de Canadeesche boer of de wever uit Roubaix.

Smith verkocht zijn graan aan Harper en ontving heele 39 cents de bushel. Harper deponeerde het graan in een elevator. De firma die de elevator bezit, nam $1\frac{1}{2}$ cent per bushel. De verzekeringsmaatschappij ontving $\frac{1}{2}$ procent. De makelaar Datzl verdiende 2 cents per bushel. In Winnipeg kostte de bushel 55 cents. Daarna verdienden de stoomvaartlijnen, de spoorwegen en de elevatoren in de haven nog ieder eenige cents per bushel. De makelaar in Liverpool verhandelde het graan en in Liverpool kostte het al 69 cents. Daarna werd het gekocht door de meelfabriek „Moulins de Corbeil”,

die er ook het hare aan verdiende. Toen Jean Dupont in de bakkerswinkel kwam zag hij daar groote, lekker bruin gebakken brooden. Hij telde zijn sous en fronste bezorgd zijn wenkbrauwen, omdat het brood duur was en hij veel en hard moest werken om dat brood te kunnen koopen.

Er ligt een groote afstand tusschen Jean Dupont en John Smith. Maar John Smith is ook verdrietig. Hij ontving 39 cents de bushel. Hij heeft geploegd, gezaaid, gemaaid en gedorscht, maar de sous, die Jean Dupont met een zucht op de toonbank legde, zijn niet voor Smith: ze worden opgestreken door de regeering en de opkooopers, de makelaars en de bezitters van elevatoren, de stoomvaartlijnen en de verzekeringsmaatschappijen. Hij heeft hard gewerkt op zijn land en nu dreigt hem gebrek! Tusschen hem en Dupont staan de trusts, de beurs, de agenten. Zijn werk werd opgeslokt door de opkooopers en de stoomvaartlijnen. Toen het brood tot bij Dupont in Roubaix was gekomen vond hij het te duur voor zijn mid-

delen. Er is een groote afstand tusschen Smith en Dupont! Maar honger is overal, honger en armoede overal.

De makelaar Lebel heeft op het graan voldoende verdiend om een eigen huis te koopen. In de tuin staan heliotropen, in het kippenhok kakelen kippen. Het koren kwam over het vaste land en over de zee om Lebel gelukkig te maken; een paar gouden korrels kwamen in zijn zakken terecht.

De firma Louis Dreyfus en Bunge and Born verdienen millioenen met de graanhandel.

De handel in naphta of rubber heeft met hooge politiek te maken, met avonturen en poëzie, met regeeringsgeheimen en ordinaire misdaden. De graanhandel daarentegen is bescheiden en degelijk.

Weinig menschen in Londen kennen de opvolger van de firma Bunge. De heer Louis Dreyfus is bij de Parijzenaars bekend als bankier, gedeputeerde en auteur van de arbitragewet. Hij is geen Napoleon en geen Ford. Maar toch waren Louis Dreyfus en

Bunge and Born sterker dan de „Farm Board”. De „Farm Board” vertegenwoordigde de regeering van de Vereenigde Staten. Louis Dreyfus vertegenwoordigde alleen Louis Dreyfus. Maar wat kon Mister Legge doen? Glimlachen? Regeeringsplannen uitwerken? Daarentegen had de firma Louis Dreyfus duizenden agenten en die agenten weten wat handel is.

Graan wordt in alle vijf werelddeelen gekocht. Bij kleine hoeveelheden. De agent behoort op tijd te koopen. Hij wacht nog wat of maakt haast. Hij heeft een fijne neus en is niet gauw beleedigd. Hij vloekt, hij weet af te dingen. De meelfabriek van Oslo vraagt in Londen aan: Welke prijs? en het antwoord luidt: 24 kronen de centenaar, transport en verzekering inbegrepen. Dat is duizenden kilometers — een paar minuten: uit Oslo naar Londen, uit Londen naar Melbourne, uit Melbourne naar Londen, uit Londen naar Oslo. Noorwegen krijgt graan en de opkooper strijkt zijn winst op.

De zee. Het geraas van torenhooge gol-

ven. Een boot gaat over de zee naar Melbourne om graan te halen.

De graanbeurs. Het geraas van de makelaarsstemmen.

Melbourne 29/1.

Buenos Aires 28!

Een kantoor. Een heele hoop telefoon-toestellen. Geschoren nekken van kantoorbedienden. Een toestel tikt de laatste prijzen. Melbourne 29/1 Buenos Aires 28.... De directeur leest met gefronste wenkbrauwen.

— Boot naar Buenos-Aires.

De makelaars lawaaïen in Liverpool. Het kantoor van de directeur in Parijs. De boot vecht tegen de storm ergens bij de equator.

De kapitein van de boot kreeg per draadloze telegrafie order om naar Buenos-Aires te varen. De kapitein schreeuwt in de roeper en gehoorzaam verandert de boot van koers.

Het lijkt wel op een film. Het heeft ook iets van een symbolische handeling. Maar het is een doodgewone zaak: de graanhan-

del. Louis Dreyfus en Bunge and Born koopen graan in Australië en in Canada, in Hongarije en in Roemenië, in Argentinië en in de Vereenigde Staten. Ze hebben geen golvende graanvelden, geen boerderij, geen elevatoren. Ze hebben alleen maar geld en telefoontoestellen, agenten, een goede reputatie en sterke zenuwen. Zoo worden opkooopers halfgoden.

Van de graanzolder naar de molen is het heel ver. Tusschen die twee plaatsen liggen duizenden kilometers, de zee en een wekelange reis. De lading kan bederven. Het graan kan goedkooper of duurder worden. De makelaar komt de verkooper en de kooper te hulp: hij koopt tegen een vaste prijs en verkoopt tegen een vaste prijs.

De makelaar heeft op elke bushel een paar centen winst, maar die paar centen verdient hij zonder risico. De graanprijzen kunnen zakken of stijgen, hij krijgt altijd het zijne. Hij blijft nooit met zijn waar zitten — hij koopt net zooveel bushels als hem besteld worden. Op zijn kantoor bellen de

telefonen, lampjes vlammen op, de rekenmachines tikken — bushels, centenaren, tonnen, dollars, ponden sterling, francs, pesos.

— In Melbourne 40.000 bushels à 62.... Shanghai koopt 68.000.... Buenos-Aires vragen naar de prijs van de „barlet”.... Buenos-Aires wil 64.... Prijzen doorseinen naar Kopenhagen....

Het lijkt een vrij alledaagsche zaak — hier worden geen aandeeleu uitgegeven, geen bluf, geen angstige oogenblikken voor de bankier. Maar tot in de verste plaatsjes van Australië of Argentinië klinkt de naam van één man. Het is niet de koning van Engeland, niet de leider van de Labour-party, niet een bekende bokser, maar een respectabel bankier en parlamentslid — niet van het Australische of Argentijnsche, maar van het Fransche Parlement — het is de graanhandelaar, de heer Louis Dreyfus. Hij vertegenwoordigt in het Fransche parlement een streek, die zich verheugt in mageren palmen, speelzalen en een klimaat, waar

je altijd geld verliest — hij is de gedeputeerde van de Riviera. De Riviera bezit geen graanvelden en geen elevatoren. Op de aanplakbiljetten is de heer Dreyfus, gedeputeerde van de Riviera, als „onafhankelijk radikaal” aangeduid. In Australië en Argentinië is hij bekend onder een veel eenvoudiger naam — daar is hij alleen maar graanhandelaar. In het leven zijn er gewone dagen en feestdagen. Als de heer Dreyfus uitrust van zijn zaken, koopt hij empiremeubels. Hij is amateur en kenner van antiquiteiten. Als de heer Dreyfus werkt koopt hij „barlet” of „Manitoba”. Heeft God niet gezegd:

— In het zweet Uws aanschijns zult ge Uw brood eten.”

De boer John Smith eet zijn brood in het zweet zijns aanschijns. De wever Jean Dupont eet zijn brood in het zweet zijns aanschijns. De heer Dreyfus eet zijn brood in het zweet zijns aanschijns. De menschen zijn verschillend. Het zweet is verschillend. Het brood is ook verschillend.

VIII

De rossige John Smith, de boer uit Manitoba, ontving voor zijn tarwe 39 cents de bushel. In Hamburg kost dezelfde bushel 1 dollar, 60 cents. De boer ontving een vierde gedeelte van die som, de courtiers, de expeditieus, de handelaren eveneens een vierde. De regeering nam de helft. Dat heet „de bescherming van de landbouw”, daarvoor moeten millioenen en millioenen werklozen hun ceintuur nog wat nauwer om hun buik trekken.

In Hongarije lijden de boeren honger: het graan heeft er geen schuld aan. In Budapest wordt er 56 cents voor een bushel tarwe betaald. Weenen is vlak bij Budapest. De booten fluiten vroolijk en varen de Donau op. Daar is dat oude Weenen al! In dat oude Weenen heerscht overal ellende — er is geen werk, al drie jaar, vijf jaar lang. Alles wat eenigszins waarde had is sinds lang verkocht — geen kreuzer voor brood. In Weenen kost de bushel Hongaarsche tarwe 1 dollar 14 cents. Voor de Weenske armen is brood een luxe.

Vroeger verdeelden de verschillende landen het werk onder elkaar. In het vochtige Manchester waar het eeuwig regende, werd vlas gesponnen en linnen geweven en Engeland verzorgde de heele wereld met linnen. Engeland exporteerde ook wollen stoffen en anthraciet. Rusland leverde graan, hout en naphta. De rubber kwam uit Indië, de koffie uit Brazilië, de salpeter uit Chili. Duitschland fabriceerde elektrische installaties en chemische kleurstoffen. Zweden

lucifers en telefoontoestellen. Spanje exporteerde sinaasappelen. Frankrijk zijde, parfum en wijn, Noorwegen levertraan. Bolivia leefde van de bismuth en Cuba van suiker en sigaren. De Vereenigde Staten hadden heel wat aan te bieden: automobielen, films, tractors en naphta, conserven en maïs. Egypte leverde katoen, Honduras bananen, Bulgarije tabak. De Zwitsers koeien en melk; ook zetten ze horloges in elkaar. De Tsjechen naaiden schoenen. Australië verkocht wol. China exporteerde thee en rijst. Ieder land had zijn specialiteit. De stoombooten hijgden, de katrollen knarsten, de locomotieven floten en ladingen van duizenden tonnen werden van het eene land naar het andere vervoerd; uit Japan naar Liverpool, uit Liverpool naar Bombay, uit Bombay naar Hamburg, uit Hamburg naar Moskou, uit Moskou naar Japan. De dingen verplaatsten zich gemakkelijker dan de menschen. Ze reisden door de heele wereld. Katoen werd uit Egypte naar Lodz getransporteerd, in Lodz klepperden de weef-

getouwen en weldra gingen de bedrukte katoenen stoffen van Lodz naar Tunis. Het kapitalisme was in de volle bloei van zijn jeugd.

Toen liep de jeugd ten einde. Weldra begonnen de regeeringen wetten te maken en invoerrechten in te voeren. De dingen bleven in de landen. De booten bleven in de havens zooals verschrikte schapen in hun stal. In Egypte werd nog steeds katoen verbouwd, maar het ging nergens meer heen. In Lodz werden nog katoenen stoffen geweven uit de voorradige katoen, maar de stoffen beschimmelden in de magazijnen.

Een kwart-eeuw geleden waren de menschen blij over de vooruitgang: er werd een tunnel door de Andes geboord. Argentinië leverde vee naar Chili. Nu waren de Chilenen arm geworden. Europa wilde hun kunstmest niet meer koopen. Dus kocht Chili ook geen runderen meer in Argentinië. Voor ieder rund moest er 36 peso's invoerrechten betaald worden. De spoorwegmaatschappijen lieten geen treinen meer loopen —

zonder de runderen waren de onkosten te hoog. De tunnel werd gesloten en de reizigers moesten net als vroeger via Straat Magellaan varen.

In de tijd van de D-treinen en de eerste vliegmachines leek de wereld klein als een woning. Tien jaren gingen voorbij en hij was opnieuw als een ondoordringbare wildernis. Op de kantoren hangen als vroeger kaarten met kronkelende lijnen, maar niemand kijkt meer naar die kaarten. Ieder land wil nu afgezonderd en door eigen middelen leven.

In Canada is onontgonnen land en de Canadeesche boeren hebben geen mest noodig. Ze hebbei tractors en landbouwmachines. De centenaar graan komt hun op 2 Mark 85 pfennig. Maar de Duitschers willen geen Canadeesch graan koopen. Ze willen van hun eigen graan leven. De Duitse boeren hebben geen tractors en de grond is vrij onvruchtbaar. De centenaar graan komt de Duitse boeren op 11 Mark. Het Duitse graan kost vier keer zooveel als het Amerikaansche. In Deutschland behoort de grond

toe aan rijke heereboeren. De vijf millioen kleine boeren hebben 1.588.000 hectaren grond. De zeven grootgrondbezitters hebben 772.550 hectaren. Ieder van die heeren heeft evenveel grond als 350.000 boeren; 40 % boeren zijn landarbeiders.

De grootgrondbezitters schaffen geen tractors aan, ze willen van vooruitgang niets weten. De scheikunde interesseert hun niet, alleen de invoerrechten. De regeering neemt ijverig hun belangen waar — voor Amerikaansch graan moeten invoerrechten betaald worden: 1 dollar 62 cents per bushel. De invoerrechten zijn hooger dan de prijs van het graan. De boeren stellen niet het minste belang in de invoerrechten — de boeren fokken vee. Hun graan is nauwelijks voldoende voor eigen gebruik. Ze verkopen geen graan. Dat doen alleen de grootgrondbezitters. Al gauw komt de dag dat de regeering op hun aandringen de invoerrechten verhoogt. Van 9 Mark wordt het al gauw 25 Mark per centenaar. De regeering houdt de grootgrondbezitters te vriend. De werk-

looze landarbeiders worden niet gesteund, maar de noodlijdende grondbezitters moeten geholpen worden, ze ontvangen 2.500.000 Mark. De werkloozen vragen om een aalmoes: „voor 'n stukkie brood”, maar dank zij de smeekbeden van de grootgrondbezitters is het brood duur in Duitschland: het is dubbel zoo duur als in de aangrenzende landen en de regeering kan inderdaad de werkloozen geen brood geven.

In Italië leenen zich noch de grond noch het klimaat tot landbouw. Maar ieder land wil nu de heele wereld zijn.

— Italië kan niet van andere landen afhankelijk zijn, zei Mussolini. In Italië oogst de landbouwer soms maar 5 centenaren graan per hectaar grond. Maar het terrein of het klimaat kan Mussolini toch zeker niet tegenhouden? Hij kondigt de „graanoorlog” aan. Vóór alles voert hij natuurlijk invoerrechten in: eerst 7 goud lire per centenaar, dan 11, dan 14 en tenslotte 20. De „graanoverwinning” bracht voor alles: hooge invoerrechten, dus duur brood.

Engeland voert een wet tot graan-contingenteering in: de meelfabrieken moeten minstens 15 0/0 Engelsch graan verwerken. De Hollanders eischen van hun meelfabrieken 20 0/0 Hollandsch graan. Engeland en Holland leefden steeds van ingevoerd graan. Nu kunnen de binnenlandsche graanproducenten de prijs bepalen; de verkoop van hun waar is door de wet gewaarborgd. Het brood wordt onmiddellijk duurder. De talrijke landbouwers zijn blij. De nog talrijker werkloozen in Manchester, Glasgow en Rotterdam zuchten: vleesch en boter kunnen ze allang niet meer betalen. Zullen ze nu ook geen brood meer kunnen eten?

Frankrijk beschouwt zich zelf sinds lang als een universeel land, als „het land van de harmonie”, het werk is er verdeeld tusschen industrie en landbouw. Maar toch koopt Frankrijk jaarlijks ongeveer 10 à 12 millioen centenaren tarwe. De belangen van de Fransche landbouwers zijn beschermd door hooge invoerrechten en contingenteering. Een centenaar Amerikaan-

sche tarwe kostte in Le Havre 80 francs. Er moet 90 francs aan invoerrechten op betaald worden. De meelfabrieken mogen niet meer dan de vastgestelde hoeveelheid buitenlandsche tarwe door de Fransche tarwe mengen.

In Frankrijk zijn 2.235.000 boeren, die minder dan één hectaar grond bezitten. In Frankrijk zijn 2.617.000 boeren, die minder dan tien hectaar grond bezitten. Er zijn in Frankrijk ook 138.000 grootgrondbezitters en heereboeren, die meer dan veertig hectaren grond bezitten. De graanverkoop interesseert alleen de grootgrondbezitters. Maar de kostprijs van de centenaar graan wordt berekend volgens de levensvoorwaarden van de armste boeren. Hoe armer de boer is, des te duurder komt hem de oogst te staan. Zonder machines kost een centenaar graan 150 francs. Het geïmporteerde graan kost de helft. Maar de regeering laat er invoerrechten op betalen — 90 francs per centenaar. De grootgrondbezitter heeft zijn graan tegen een lagere kostprijs, hij verdient

50—60 francs de centenaar. De boer kan net rondkomen. De arbeider moet brood koopen dat dubbel zoo duur geworden is. Bij het vaststellen van de invoerrechten berekende de regeering de kostprijs van het graan voor de armste boeren — Frankrijk is democratisch. Door die democratie verdienen duizenden landbouwers en millioenen arme drommels worden er door geruïneerd.

Frankrijk koopt per jaar ongeveer 10.000.000 centenaren graan. In 1929 werden er in de kamer van Gedeputeerden plechtige redevoeringen gehouden over de overwinning van de arbeid en de krans van gouden aren. De journalisten beweerden, dat Frankrijk spoedig Canada zou overvleugelen — ja zeker, Frankrijk zou graan gaan uitvoeren. In 1929 was er in Frankrijk een goede oogst. Doordat er geen goede oogst verwacht werd, hadden handelaren en meelfabrieken Amerikaansch graan geïmporteerd. Er bleek veel te veel graan te zijn. In het buitenland zakten de graanprijzen en het buitenlandsche graan moest met verlies

verkocht worden. Toen kwam de regeering de handelaren en de meelfabrieken te hulp: ze gaf een premie voor export. Ze hielp de boeren, die hun Fransche graan niet konden verkoopen en redde de handelaren met hun barlet en manitoba.

Dergelijke „premies” werden ook in andere landen gegeven. De regeeringen zeggen: Verkoop graan in het buitenland tot elken prijs. De rest zullen wij wel bijpassen.

Ieder land wil zijn buurman met graan overstroomden:

— Ik geef een premie.

En ieder land wil zichzelf beschermen tegen het graan van zijn buurman:

— Ik hef invoerrechten.

Het lijkt wel een spelletje voor kinderen. Maar het is helaas het serieuze werk van economisten, politici en diplomaten.

Alle regeeringen willen hun land behouden en zelfs als het kan vergrooten, al groeit er ook maar onkruid op dat land. Alle landen bereiden zich voor op een oorlog en in oorlogstijd kunnen ze niet rekenen op

graan-import. Alle regeeringen zijn bang voor het socialisme en gooien de boeren een stukje grond toe zoodra ze door de gevaarlijke ideeën aangestoken worden.

Het is een onderwerp, geschikt om aandoenlijke redevoeringen over te houden. Je kunt verzen uit schoolboeken citeeren over de grootheid van de landbouwer en op de postzegels indrukwekkende maaiers afbeelden. Maar er komt steeds meer graan in de wereld en het brood wordt hoe langer hoe duurder.

De landbouwstaten, die geen graan kunnen uitvoeren sluiten hun grenzen af voor buitenlandsche artikelen. Het spelletje gaat door. De Tsjechen laten geen Hongaarsch graan invoeren. Hongarije verbiedt de import van Tsjechische machines. Engeland verbiedt de invoer van Fransche groente. Frankrijk laat geen Engelsch laken meer binnen. Frankrijk wil geen Spaansche wijnen meer laten importeeren. Spanje zal het dus zonder Fransche zijde moeten doen.

Fabrieken sluiten. Werkloosheid! En de

volken hebben het gevoel of ze door een kring van vuur ingesloten worden.

Zonder zijde, zonder wijn en zonder vruchten en groenten kan een mensch leven. Maar niet zonder brood. Het geluid van het in de elevators gestorte graan lijkt op een treurmarsch. Waarvoor werd de aarde door de zon gekoesterd, door lauwe lentebuien besproeid, waarvoor liepen millioenen en millioenen menschen met bezweet voorhoofd tusschen de ruischende halmen? Niemand heeft behoefte aan dat graan. Alles wordt gedaan om het te redden: commissies, conferenties, invoerrechten, premies; juristen, makelaars en geleerden putten hun geest uit op het probleem. Maar voor de bakkerijen staan menschen en kijken verdrietig naar de groote brooden, lange, ovale of ronde brooden, naar de Spaansche brooden, geestig en droog, naar de Fransche brooden, die kronkelen als takken, naar de Weensche bollen, de droge ronde Italiaansche brooden; ze staan en zuchten — het brood wordt steeds duurder!

IX

In 1898 deed de Engelsche scheikundige, Sir William Crookes, een sombere voorspelling: over dertig jaar zal de wereld honger lijden! Sir William Crookes toonde aan dat de grond spoedig uitgeput zou zijn en de voorraden salpeter zijn beperkt. Wanneer er geen natuurlijke mest meer is, kan de menschheid haar tanden wel opbergen. De eenige redding is in de scheikunde — er moet absoluut een kunstmest gevonden wor-

den, die de grond van Europa verjongt. Anders kan binnen dertig jaar het aanbod niet meer voldoen aan de vraag en er komt hongersnood.

Sir William Crookes was een bekwaam scheikundige — hij voorzag de ontdekking van de synthetische stikstof. Maar in staathuishoudkunde was hij niet sterk — hij voorzag niet waartoe die ontdekking zou leiden. Het is waar dat het hongertijdperk voor de wereld gekomen is, maar het aanbod is grooter dan de vraag, de wereld hongert door de overvloed van graan. Die overvloed is te danken aan de kunstmest waar Sir William Crookes zoo over dacht.

De landbouwers kregen door de kunstmest een driedubbele oogst; de grond waar 8 centenaren graan op groeiden geeft nu 25.

Die vruchtbaarheid is een gevolg van de oorlog. De oorlog mestte de grond, niet met de overblijfselen van de helden, maar met een nieuwe uitvinding: de synthetische stikstof. De verjonging van de grond ging samen met de vernietiging van het menschedom.

Voor de vruchtbaarmaking van de velden en voor de vernietiging van de menschen is hetzelfde produkt noodig: salpeter. Koning Hendrik IV heeft eens gezegd:

— De salpeter is een steun voor de tronen en een bescherming voor de landen.

Sinds die tijd is de toepassing van de salpeter anders geworden, maar zijn buitengewoon humanitaire rol is dezelfde gebleven. In het najaar 1916 verbruikten de geallieerden gedurende de veldslag aan de Somme dagelijks 5000 tonnen Chili-salpeter.

Terwijl aan de Somme de soldaten sterven werden andere menschen kalmpjes rijk — de bezitters van salpeter. Ze lieten paleizen bouwen in Arica en Antofagasta; ze kochten groote automobielen, lieten uit Europa schilderijen en antiquiteiten komen — in Chili werd er dag en nacht gewerkt: de arbeiders groeven salpeter.

Tusschen de zee en de Cordilleren ligt een lange, smalle streep land. Het is een woestijn. Inplaats van boomen staan er schoorsteenen. 170 fabrieken bewerken het

nitraat, 400.000 menschen leven van het nitraat.

Dat danken ze aan hun eeuwig blauwe hemel. Nooit is er een wolkje aan de lucht. In die streek valt nooit regen. Als er regen viel was de rijkdom van het land naar de maan. Maar boven de woestijn is steeds onbewolkte lucht. Het nitraat wordt in de schepen geladen. Als Europa werkt maakt dit nitraat de landen vruchtbaar. Als Europa oorlog voert vernietigt dit nitraat de steden en dorpen. Dat is de kracht van de Chilisalpeter. Dat is de rijkdom van de republiek Chili.

In de tijd van de oorlog was Duitschland van Chili afgesloten. De Duitsche scheikundigen bleven dag en nacht in hun laboratoria. Wat het werk van tientallen vreedzame jaren niet bereikt had, werd nu in enkele maanden verwezenlijkt: de scheikundigen vonden de synthetische stikstof uit. De Duitschers speelden het klaar om zonder Chilisalpeter springstoffen te fabricceeren.

Toen de oorlog afgelopen was werd de

synthetische stikstof voor andere doeleinden gebruikt. In de dorpen schitterden veelkleurige reclameplaten voor de chemische kunstmest; de aandelen van de fabrieken voor dat moderne produkt speelden een groote rol in het lawaai van de beurs. De nieuwe uitvinding had al een vaste plaats in de industrie; langzaam aan vormden zich trusts; er waren nauwelijks tien jaar voorbijgegaan toen de eerste internationale conferentie bij elkaar kwam om zich te bemoeien met de crisis, veroorzaakt door de chemische kunstmest.

Net voor de oorlog was Duitschland de voornaamste klant van Chili — er werden ongeveer 2.000.000 tonnen salpeter geïmporteerd. Nu verkoopt Duitschland aan alle landen van Europa synthetische stikstof; ze is goedkooper dan chilisalpeter. De trust „Ig” is groot en veelzijdig — hij fabriceert de teere film waar Greta Garbo's glimlach op weergegeven wordt en de grove stikstof die alleen landbouwers en generaals kan bekoren.

Duitschland vond navolgers: Noorwegen, Frankrijk, Spanje en Engeland gingen ook chemische kunstmest fabricceeren. In de Europeesche fabrieken werden jaarlijks 4 millioen tonnen kunstmatige salpeter gefabriceerd. De wereld had maar 1.500.000 tonnen kunstmest noodig. De prijs voor nitraat daalde.

De eigenaars van de prachtige paleizen in Arica en Antofagasta waren droevig gestemd. Dagelijks werden er door de fabrikanten werklui ontslagen. De werkloozen wilden ook eten. Het werd onrustig in Chili. De regeering wilde de salpeterkoningen helpen en onderhandelde met Duitschland. De kleine fabrieken werden gesloten. Er wordt minder salpeter geëxporteerd. Maar de prijzen gaan door met zakken. Dan richt de regeering een salpetertrust op: de „Kosach”, die alle ondernemingen vereenigt. De trust heeft een kapitaal van 3 millioen piasters. Die piasters zijn met dollars gekocht; de Vereenigde Staten ondersteunen de „Kosach”: 700.000.000 dollars zijn in de Chili-

salpeter gestoken. De regeering van de republiek Chili is alleen maar een afdeeling van een New-Yorksche bank. De Vereenigde Staten zitten vast; ze kunnen hun graan niet verkoopen. De „Farm Board” gooit millioenen weg. Waarvoor hebben de boeren kunstmest noodig? De aarde is zóó al te vruchtbaar. Er is toch al te veel graan! De Chilisalpeter, die de aarde vruchtbaar maakt, heeft niemand meer noodig. De werkloosheid in Chili neemt toe. De vloot wordt oproerig. De opstand wordt onderdrukt. Washington staat op energieke maatregelen. De soldaten schieten. De voorraden salpeter groeien steeds aan.

In het zuiden van het koninkrijk van de salpeter ligt Chileensch Patagonië. Daar zaaien de menschen graan. Ze exporteerden vroeger dat koren naar Bolivia en Peru. Nu wil niemand meer graan uit Patagonië koopen. Uit het zuiden trekken de boeren naar het noorden, naar de salpeterfabrieken. De werkloozen uit het noorden trekken naar het zuiden om op het land te wer-

ken. Maar niemand heeft meer graan of salpeter of die ongelukkige menschen noodig.

Dan haalt iemand een lap goed voor den dag. Die wappert vroolijk boven het dorp — de roode vlag van de revolutie.

— Weg met de „Kosach”!

Washington stuurt opgewonden telegrammen. 700 millioen dollar is geen kleinigheid. De regeering van de republiek verklaart de communisten vogelvrij. Dan begint de salpeteroorlog. Soldaten marcheeren, soldaten schieten en in de straten van het dorpje vallen dooden. De orde heeft gezegevierd. Maar de prijzen voor de salpeter blijven even laag. De voorraden groeien aan; de hongerigen hongereren.

Toch is dat niet de overwinning van de synthetische stikstof — in de Deutsche fabrieken zijn de gezichten ook bezorgd, de machines staan stil en in de straten van Duitschland wapperen ook roode vaandels, de soldaten schieten en er vallen dooden en gewonden.

Het graan is te goedkoop, de boeren kun-

nen geen nitraat koopen. Kort geleden rolden er nog heele wagonladingen naar de Donaulanden. Nu hebben de Hongaren en de Serviërs opgehouden de grond te bemesten. Ze zouden de grond nu wel willen bevoorren om te zorgen, dat er alleen maar distels op groeien. Dan zouden de graanprijzen misschien in de hoogte gaan. De reclameplaten voor de chemische kunstmest, de affiches met de gouden aren op een hemelsblauwe achtergrond, zijn sinds lang verbleekt. Niemand kijkt er meer naar. Wat moet er gedaan worden met de millioenen onverkochte centenaren? Wat moet er gedaan worden met de synthetische stikstof? Het is geen vrede. Het is ook nog geen oorlog. Tusschen vrede en oorlog zijn de fabrieken stil gaan staan.

De Duitschers stellen voor om een wereldtrust op te richten, de productie te beperken en het vallen van de prijzen te voorkomen. Chili verzet zich daartegen. De „Kosach” is het niet met het plan eens. De Duitschers stellen aan de Chileenen voor

om per jaar niet meer dan 260.000 tonnen salpeter te exporteeren. De Chileenen weigeren. Dan begint er een invoerrechtenoorlog. Duitschland koopt geen Chileensch koper meer; Chili geen Duitsche machines. Chili verkoopt zijn salpeter tot elke prijs maar kan toch niet meer dan 140.000 tonnen per jaar exporteeren.

De Franschen willen Noorsch nitraat koopen. Maar de Franschen willen op iedere 100 K.G. 12 francs heffen voor hun industrie — de Fransche chemische fabrieken lijden erg onder de crisis en verwachten een subsidie van de regeering. Noch de Noren, noch de Engelschen wenschen hun concurrenten te ondersteunen. Ze weigeren de Fransche voorstellen te accepteeren. De Duitschers komen de Franschen te hulp. Natuurlijk kan kunstmest gemakkelijk als springstof gebruikt worden. Maar waarom dadelijk aan bloed denken? Hier gaat het om winst. Pierre Laval reisde naar Berlijn. Hij glimlachte en vroeg naar de prijs. De koop werd gesloten. De Duitschers leve-

ren aan Frankrijk 1.500.000 tonnen chemische kunstmest.

Bijna iedere maand is er een conferentie: de gedelegeerden moeten de markten verdeelen. Op de eerste conferentie wonden de gedelegeerden zich nog op — er was iets te verdeelen. Maar met de jaren worden de conferenties hoe langer hoe kalmer en weemoediger. Zelfs de Chileenen strubbelen niet meer tegen. Wat doet het er ook toe welk nitraat er gebruikt zal worden, natuurlijk of chemisch? Wat doet het er toe welke contingentteering er aan dit of dat land toebedeeld wordt? Er zijn heel wat markten te verdeelen. Maar die markten bestaan alleen maar in de verbeelding. Wie zal er kunstmest koopen wanneer het niet lukt om het graan te verkoopen? Wie zal er geld betalen voor chemische praeparaten, die de kwaliteit van het graan verbeteren, nu de scheidkundigen zich bemoeien met een ander probleem, namelijk hoe het graan voor mensschelijk gebruik ondeugdelijk gemaakt kan worden?

De gedelegeerden glimlachen droevig. Maar de salpeter wacht zijn tijd af. De menschen willen er niet de grond mee verbeteren? Ze zullen er spoedig een andere toepassing voor vinden — dan zullen de fabrieken werk krijgen, in Chili, in Duitschland, in Frankrijk. De treinen zullen rijden en de stoombooten varen. Koning Hendrik IV had gelijk — de salpeter is „het behoud van de landen en de steunpilaar van de tronen”!

X

In 1919 waren in de Vereenigde Staten 80.000 tractors in gebruik. De reizigers van Ford en Harvester gingen naar de Zuidelijke Staten. Ze deden al hun best om de boeren te overtuigen:

— Met een tractor wordt U dadelijk rijk.

In 1930 waren in de Vereenigde Staten een millioen tractors in gebruik. De tractors werkten uitstekend, maar de boeren werden toch niet rijk. Integendeel. Toen sloten ze zich aan bij de „Farm Board”.

Het leven van Mister Legge kan in twee perioden verdeeld worden — vóór de katastrofe en na de katastrofe. Gedurende lange jaren werkte Mister Legge bij de firma Harvester. De fabrieken van de Harvester maakten landbouwmachines. Mister Legge begreep de beteekenis van de tractor. Hij begreep ook hoe belangrijk de verkoop op afbetaling is. Hij zond zijn vertegenwoordigers naar alle streken. De boeren stortten een klein bedrag en kregen dadelijk hun tractor. Ze oogstten veel meer tarwe dan de voorgaande jaren. Ze bebouwden meer land en hadden minder arbeiders noodig. Na de verkoop van hun oogst betaalden ze met genoeg de prijzen van de machines aan de vertegenwoordigers van de Harvester. Legge deed al zijn best om zooveel mogelijk tractors te verkoopen.

Op een dag werd Mister Legge opgebeld — het gesprek was belangrijk: De vertegenwoordiger van de Harvester deelde Mister Legge mee, dat de Slimme Ford een handige zet had gedaan om tegen de

Harvester te concurreeren. Hij bracht een nieuw model tractor in de handel dat 240 dollar goedkooper was dan de tractors van de Harvester. Mister Legge wilde niet onderdoen voor Mister Ford. Hij liet dadelijk de prijzen van de Harvestertractors verlagen. Hij verkocht liever met verlies dan heelemaal niet. De oorlog met Ford duurde lang. De machines knarsten; en kronkelend als de bijbelsche slang gleeed er een eindelooze „band” tusschen de arbeiders door. De kantoorjuffrouwen hadden nauwelijks de tijd om de nummers van de gefabriceerde machines te noteeren. De tractors hijgden ongeduldig en rolden vol blijdschap over de velden van de zuidelijke staten. Er kwamen steeds meer tractors. Mister Legge verkocht zijn machines niet alleen aan de boeren van de Vereenigde Staten. Hij stuurde ze ook naar Canada, naar Argentinië, naar Australië. Hoe meer tractors en „combines” er kwamen, des te meer land werd er bebouwd en des te meer bushels tarwe werden er geoogst. Toen er

veel te veel tarwe was, kwam de katastrofe. Mister Legge was niet meer aan het hoofd van de Harvester fabrieken. Hij werd tot president van de „Farm Board” benoemd. Toen begon voor hem de periode van vergelding. Hij was omringd door hoge elevators. In de elevators rotte het graan. Mister Legge zuchtte als onder een zware druk. Wanhopig fluisterde hij:

— Geef het graan aan de varkens.

Maar zelfs de varkens konden Mister Legge en de Vereenigde Staten niet meer helpen.

In 1917 besloot Mister Ford Europa van de hongersnood te redden: hij bracht zijn eerste tractor op de markt. De tractor droeg de bescheiden naam „Fordson”. Hij kostte 750 dollar. Vier jaar later kostte de Fordson nog maar 395 dollar. Mister Henry Ford was vol optimisme. De volle middagzon van de voorspoed stond boven zijn hoofd. Dag en nacht preekte hij. Hij bracht de wereld een nieuw testament, het testament van de tractor. Hij toonde aan dat de tractor twee

derde goedkooper was dan paarden. De tractor eet olie en benzine; paarden eten haver en hooi.

Een tractor eet veel minder dan acht paarden. Ford bouwde aan de „Red River” fabrieken die per jaar een millioen tractors zouden produceeren. Hij vocht tegen de Harvester en verlaagde de prijzen. Hij zond tractors naar Australië en Argentinië. Hij wilde dat de tractors ploegden overal waar nu ossen gebruikt werden. Hij zei trotsch:

— Het zal niet meer lang duren of een paard voor een ploeg is nog maar een schilderachtige herinnering aan oude tijden.

Om de boeren niet door de onkosten af te schrikken, nam Ford hun paarden in betaling voor de tractors. De paarden gingen naar het slachthuis en gaven aan de machines huiden, haren en hoeven. Weer gingen eenige jaren voorbij. Angstige stilte heerscht in de stad van Ford. Voor de ingangen van de fabrieken staan politieagenten gewapend met traangassen. Ze verdedigen de verlamde machines tegen de aanvallen van

hongerige menschen. Ford preekt niet meer. Zwijgend bereidt hij zich voor op zijn dood. Maar in de zuidelijke staten zoeken de boeren vergeefs een liefhebber die hun paarden geeft in ruil voor hun tractors. De boer kan zijn tractor niet houden, dat onverzadelijke beest wil met benzine gevoerd worden. Benzine wordt overal verkocht, maar voor de benzine moet je dollars geven en de boer heeft geen dollars — hij kan zijn graan niet verkoopen. De boer denkt er over oude knollen aan te schaffen. Die kun je met graan voeren. Inplaats van de hijgende ademhaling van de motor klinkt op de velden van Amerika een droevig gehinnik.

Machines kunnen malen en weven, de fijnste horlogedeeltjes slijpen en tapijten met kleurige patronen vlechten. Machines maken dreadnoughts en trouwringen. Machines kunnen heel veel dingen, maar denken kunnen machines niet. Vroeger konden de menschen denken, maar ze hebben het verleerd. Ze weten hoeveel hectaren er met tarwe en hoeveel er met maïs bezaaid moe-

ten worden. Ze weten niet hoe het geogste graan verdeeld moet worden. Ze gooien waren op de markt, die niemand in staat is te koopen. Dan verzekeren ze, dat de crisis ontstaan is door het feit, dat er in de wereld te veel mooie en bereikbare dingen zijn. Dat zeggen ze zonder te lachen, te midden van hongerige, naakte en daklooze menschen. En ze schuiven al de schuld op de machines.

In Washington vergadert een conferentie om te delibereeren over de kwestie van terugkeer tot het handwerk.

Dienstvaardige filosofen en schrijvers gaan dadelijk aan het werk. Wat is een ploegende boer mooi met zijn primitieve ploeg! En het ouderwetsche spinnewiel, wat een poëtisch schouwspel!

Dan begint het proza. In Groot-Britannië vereenigen zich de scheepsbouwers om de machines te vernietigen. Na de scheepsbouwers komt de trust van de staalindustrie aan de fabriekseigenaren voorstellen, hun machines als oud ijzer te gaan verkoopen. In Genève vragen de diplomaten te vergeefs

de vernietiging van de tanks. De tanks zullen niet vernietigd worden. Nieuwe middeleeuwen vervangen Gods donder door de synthetische stikstof en de pest door bacillenkulturen. Maar de machines voor vredige arbeid werden al door de menschen vernield. Ze weten niet hoe ze de crisis moeten bestrijden, daarom veroordeelen ze de machines. De machines worden ter dood veroordeeld en de arbeiders tot dwangarbeid.

De boeren verkoopen hun buitengewone tractors en hun schitterende „combines”. Ze hebben veel over die machines nagedacht. Op de tentoonstellingen werden ze bewonderd. De boeren luisterden naar de welbespraakte verkoopers, die hun gouden bergen beloofden. Toen kochten ze de machines. En ze haalden tot 25 centenaren graan uit één hectare. Het werk leek wel een spelletje — de bijbelsche vloek werd een gezellig uitstapje — ze reden naar het werk onder het fluiten van een foxtrot. De machines deden het werk voor hen. Maar

die prachtige slaven bleken veeleischend te zijn. Ze wilden niets hooren van de wereld-crisis. In weerwil van de slechte tijden vroegen ze benzine. Ze vreten benzine zonder rekening te houden met het feit, dat niemand meer tarwe noodig heeft. Die slaven zijn sluw en koppig. En de boeren verkopen hun machines voor spotprijzen. Ze koopen weer paarden. Ze loopen achter hun ploeg aan. Ze halen hun zeis weer voor de dag en harken de gemaaide aren bij elkaar. Ze slaan weer met zware dorschvlegels op het graan. Niets onderscheidt ze meer van de arme Hongaarsche en Bulgaarsche boeren. Alles is vergeefs geweest, het werk van de specialisten om de nieuwste modellen motoren te bouwen, de constructie van de fabrieken van Harvester en Ford, de droomen van de Amerikaansche en Canadeesche boeren van gemakkelijk en prettig werk, van de goedge en gewillige monsters, die voor hun ploegen, zaaien en maaien. De droom is uitgedroomd. Als vroeger loopt op een warme dag het zweet van het gezicht

van de ploegende boer en hij herinnert zich nijdig de bijbelsche woorden:

— In het zweet Uws aanschijns zult ge Uw brood eten.

En in diezelfde tijden bergen aan het andere einde van de wereld de boeren hun ploegen, harken en dorschvlegels op en kijken met angst en hoop naar het monster van over de zee — de eerste tractors, die de aarde vol levende sappen en doode legenges openscheuren. In Sovjet-Rusland is veel vruchtbare grond. De zwarte aarde wordt door de zon gekoesterd en opengesneden door het staal van de machines. De aarde trilt, geeft mee en wordt bevrucht. Verwonderd krabben de boeren hun nek. De machines doen blijvende wonderen. Het zijn geen twijfelachtige heiligen en geen sluwe monniken. Het is een heel eind van Manitoba naar de Kuban! Tusschen die twee landen liggen niet alleen tienduizenden kilometers, maar ook vijftien jaar revolutie. In Amerika vermeerderen de machines met ongelooflijke snelheid, zonder berekening, zonder

wet. Het waren werkelijk wilde beesten: eerst gaven ze de menschen te eten, toen vraten ze de menschen op. In Sovjet-Rusland was het niet zoo gemakkelijk voor de menschen om aan machines te komen. Terwille van de machines aten de menschen maar half genoeg en droegen versleten broeken. Ze leefden voor die ééne idee: een heel geslacht machines in het leven te roepen. Iedere machine wordt met smart en zuchten geboren als een gedicht. Er wordt met de machines gerekend lang voordat zij geboren zijn.

In het begin kwamen de machines uit Amerika. Om die machines te betalen aten de menschen minder brood. Het karige middagmaal werd aangevuld met droomen over de toekomst. De menschen hakten boomen om, wonnen naphta, jaagden wild en vingen steur; ze zochten platina en smaragden; ze werkten zonder ophouden. Ze werkten om machines te kunnen koopen. Ze bouwden fabrieken om zelf tractors te fabricceeren. Ze verdeelden het land: zooveel inwoners,

zooveel machines, zooveel graan. De ijzeren paarden kregen teugels, die het plan genoemd werden.

In 1924 waren in Sovjet-Rusland geen fabrieken, waar tractors gefabriceerd werden. De Sovjet-republiek kocht 2650 tractors in Amerika — het scheen een ongelooflijke uitgave en een belangrijke overwinning. In 1928 fabriceerden de eerste Russische fabrieken 25.115 tractors. In 1931 waren in Sovjet-Rusland 200.000 tractors. De tractors werden gemaakt in Charkov en in Stalingrad, in Leningrad en in Tsjeljabinsk. In 1932 zouden de Sovjet-fabrieken 70.000 tractors en 28.000 combines fabriceren. De tractors werken in Siberië en in Kasakstan, in de Kaukasus en in het verre Oosten. Het grijze paardje was vroeger de trots van de boer en zijn welvaart. Nu komen de „paardekrachten”. In 1931 bewerkten in Sovjet-Rusland twee miljoen paardekrachten de grond.

De boer John Smith is als heer gekleed; in zijn kast hangen een paar elegante dassen

— herinneringen uit de tijden van voorspoed. Op een plank staat een stoffige gramfoon. John Smith herinnert zich nog de fox-trot wijsjes. Maar nu loopt hij knorrig achter de ploeg. Zijn tractor heeft hij weggedaan en een paard gekocht. Hij veegt met zijn gestreepte manchet het bezweete voorhoofd af en vloekt; hij is niet gewend om hard te werken. Dassen en gramfoon interesseeren hem niet meer. Hij fluit geen fox-trot. Zwijgend loopt hij achter de ploeg. Hij loopt een eind, dan staat hij stil en vloekt weer.

De kolchoz „Iwachewo”. Sienka Goloebiev komt lachend met zijn nieuwe tractor naar buiten. Hij zou wel vriendelijk tegen hem willen praten zooals zijn vader praatte tegen de hengst Wasska. Goloebiev heeft geen das en geen gramfoon. Hij zingt Russische liedjes en in die liedjes klinkt nog de oproerigheid en de droefheid van vroeger jaren na. Maar hij is vol vreugde; een nieuwe onbegrijpelijke vreugde. Voor de oude mannen is de tractor een duivel. Ze kijken droe-

vig naar de velden; de tarwe staat mooi. Het zal een goede oogst worden. Wagons vol gouden graan gaan naar de steden; naar die steden waar menschen het plan uitwerken en andere menschen die geheimzinnige machines bouwen. Sienka Goloebiev is vroolijk. Hij is vroolijk omdat hij graan oogst, niet voor de makelaar, niet voor de rijken en niet voor de kooplui van de markt met hun plechtige baarden en duistere zielen: hij oogst koren voor allen!

XI

De graanbeurs van Chicago werd plechtig geopend in 1931. Mister Hoover was bij de opening aanwezig en glimlachte. Sinds lang dachten graankoningen, makelaars en opkoopters over die beurs. Het oude gebouw was hun niet ruim genoeg. Ze verdienden millioenen. Ze wilden zich dankbaar toonen en bouwden ter eere van het graan een prachtige tempel. In die tempel zijn 40 verdiepingen. Het gebouw kostte

20 millioen dollar. Toen het er eindelijk stond en Mister Hoover binnenkwam onder eerbiedig gemompel van de aanwezigen, begreep iedereen ineens, dat die pracht nergens voor diende. Het graan was al geen godheid meer. Het verdiende al die eer niet. In die geweldige tempel leek Mister Hoover een kevertje, een schadelijk kevertje voor het graan. De beurs werd overgeleverd aan de geloovigen, aan de kreten van blijdschap, aan de millioenen-transacties. Maar de makelaars wandelden droevig van de eene hoek naar de andere. Vroeger werden er op de beurs van Chicago op één dag niet minder dan 100 millioen bushels gekocht en verkocht. Nu zijn er dagen dat de transacties beneden de tien millioen blijven.

In Chicago werden alle graankoningen gekroond: Arthur Cotton en Jessy Lapwermor. Nu blijven de koningen in hun paleizen. De kalme wateren van het Michigan-meer liggen voor hun. Waarover spreekt het water tegen hen? Over het lot van de luciferkoning of van de schoenen-

koning? Over de stilte en de rust van de avond? Over de God van het voorspoedige Amerika? Of over het feit, dat in één jaar in dat voorspoedige Amerika 2342 banken met een kapitaal van drie milliarden dollar over de kop zijn gegaan?

Het meer zwijgt, de koningen zwijgen ook. Op de beurs is het stil. In de geweldige elevators rot het graan. Vergeefs branden er op die elevators kachels om te trachten met stoom het graan goed te houden. Het graan sterft.

De koningen denken niet aan de velden, niet aan de halmen en niet aan de graan-korrels. Voor hen bestaan alleen getallen. In Chicago wordt er zooveel mogelijk tarwe gekocht, hoewel de elevators in de heele wereld er vol mee zitten. De tarwe wordt gekocht om weer verkocht te worden. Ze koopen daar geen tarwe maar abstracte bushels.

In alle steden van de wereld zijn kantoren van graanhandelaren. Die handelaren kunnen nauwelijks barlet van manitoba

onderscheiden. Daarentegen kennen ze drommelsch goed de prijzen — in Chicago evenals in Liverpool. Een jongmensch komt op het kantoor van mijnheer Sheld. De jonge man is erg vermoeid. Zijn vader heeft een juwelierszaak, maar niemand koopt op het oogenblik juweelen en de vader werd gierig. De jonge man heeft geld noodig; hij houdt van mooie auto's, van elegante vrouwen, van champagne. Het is een doodgewone jonge man; hij wil leven. Hij kwam op dat kantoor om tweeduizend centenaren Argentijnsche tarwe te koopen. Hij heeft nooit een elevator gezien en zou geen tarwe van haver kunnen onderscheiden. Hij weet zelfs niet precies waar Argentinië ligt. Maar gisteren heeft hij gehoord, dat de geruchten over het sluiten van de „Wheat Pool” valsch zijn. Dus zullen de tarweprijzen in de hoogte gaan. Hij speculeert op de hausse. De dame met het beige hoedje daarentegen, die van opwinding niet stil kan staan, is overtuigd, dat de dagen van de „Wheat Pool” geteld zijn. Zij speculeert dus op de baisse. Mijn-

heer Sheld verdient zijn brood. Iedereen kijkt vol spanning naar het toestel. De een of andere transactie in Chicago maakt, dat het toestel begint te werken, het schrijft cijfers op. De dame heeft wat gewonnen. De jonge man heeft verloren. Misschien gaat hij vannacht zijn vader wurgen. Of hij verdient morgen iets op de maïs. Ergens op het land loopen menschen en verzamelen volle aren. Hier tikt een toestel cijfers.

Er wordt gezegd, dat het hier om graan en brood gaat. Dat brood waar de menschen om bidden:

— Geef ons heden ons dagelijksch brood.

Achter de ruiten van de bakkerswinkels van de heele wereld liggen brooden. Ze hebben verschillende vormen en zijn op verschillende manieren gekneed, maar allemaal zijn ze goed om de honger te stillen. Voor de ruiten van de bakkerswinkels van de heele wereld loopen hongerige menschen op en neer. Ze klagen of vloeken. Ze spreken verschillende talen, maar allemaal vragen ze om brood.

Op 2 Augustus 1932, op de hoek van de Boulevard des Capucines en de rue Daunou waren twee agenten bezig een misdadiger de handboeien aan te doen. Die misdadiger had niemand vermoord, maar zijn misdaad was toch niet van lichten aard, hij wilde brood hebben en stal brood. De zaak was zoo: de bakkersknecht bracht brood rond, lange knappende brooden. Hij ging even weg en liet zijn wagentje met brood op straat staan. Hoe is het mogelijk een dergelijke rijkdom zonder bewaking achter te laten?... Een werklooze kwam langs het karretje. Hij had honger en keek lang naar het brood. Het brood was goudkleurig en verleidelijk. De werklooze kwam dichterbij het karretje. Hij snoof de heerlijke geur van het versche brood op. Mussolini heeft heel poëtisch over die geur geschreven. Maar de hongerige man kende de lyrische ontboezemingen van Mussolini niet. Hij wist niet, dat je het brood achtting verschuldigd bent. Hij wist ook niet, dat er veel te veel graan is en dat de scheidkundigen hun hersens pijnigen om een mid-

del te vinden tot vernietiging van het overbodige graan. Hij wist heelemaal niets. Hij dacht alleen maar, dat het brood er is om gegeten te worden en eten wilde hij erg graag. Tenslotte brak hij de helft van een brood af en vluchtte er mee om de hoek. Maar daar grepen twee politieagenten hem beet. Een van de agenten haalde de handboeien uit zijn zak. De misdadiger werd naar het politiebureau gebracht. Dat gebeurde in het centrum van Parijs vlak bij de modewinkels en de sjieke café's. In de café's zaten speculanten die op de baisse van de tarwe speculeerden; er zaten makelaars en journalisten. Ze dronken een aperitif om meer eetlust te hebben. Een van de journalisten had gezien, dat de misdadiger opgebracht werd en riep opgewonden uit:

Wel verdomme, voor een pond brood!....

Een heilige verontwaardiging vlamde in hem op tegen de agenten, tegen de heele wereldorde. Maar eventjes later dacht hij er niet meer aan — het was een mooie

zomerdag — en zei glimlachend tegen zijn kameraad:

— A propos, heb je al gelezen, dat in Rome de internationale graan- en broodtentoonstelling geopend is?

In Rome worden de verschillende korensoorten vertoond. Ze zien er mooi en geheimzinnig uit. Schoolkinderen en diplomaten kijken er naar en gapen. Zeker, graan is een levensbehoefte, maar helaas heeft niemand het noodig. . . . de kranten schrijven dat er weer een schitterende oogst verwacht wordt. Dat is de laatste druppel. . . . Het graan ligt in de elevators te rotten — er is veel te veel. Menschen sterven van de honger — voor hen is er geen brood.

De aarde zwijgt: de oude, met kunstmest bewerkte aarde van Europa, de rijke, nauwelijks door de tractors aangeraakte aarde van Canada, de ongeduldige aarde van Argentinië, de bescheiden werkzame aarde van Australië. De aarde van de heele wereld zwijgt. Vruchtbaar is de aarde en ongelukkig. Ze wordt door iedereen vervloekt om-

dat zij eten geeft. Ze doet haar best de menschen te verblijden met het eerste groen. Ze doet haar best hen gelukkig te maken met volle aren. Ze doet wat ze kan. Ze brengt graan voort.

Met woede in het hart oogsten de menschen het graan. Ze verbranden het. Ze laten het in de opslagplaatsen verrotten. Ze geven het aan de varkens. Ze willen geen graan. En ondertusschen komen er steeds meer donkere schaduwen bij de bakkerswinkels, ze groeien uit de grond, er zijn er meer en steeds meer. Ze weten best wat die woorden „ons dagelijksch brood” beteekenen. Maar ze mompelen niet:

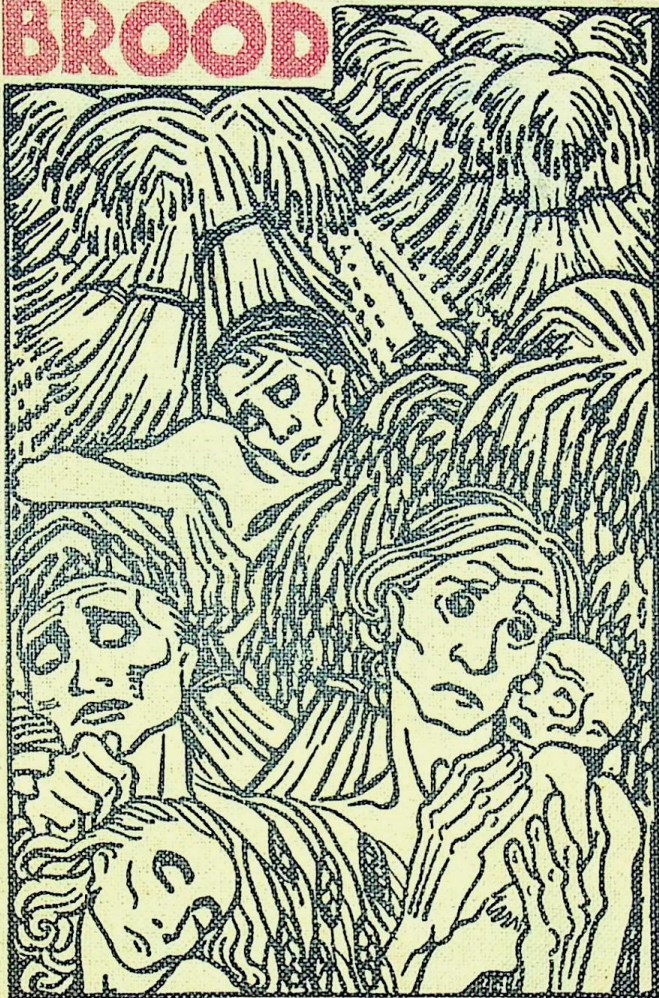
— Geef ons

Waarvoor zouden ze er om vragen? Niemand geeft het hun. Ze moeten het stelen of sterven. De lichten van de stad gaan uit; de ochtendnevel komt op. Om de steden heen ligt bouwland; die aarde, die de menschen vroeger „moeder” noemden, waar ze doode menschen en levende graankorrels in legden. De aarde is met nevel bedekt en

zwijgt. Ze is in stukken verdeeld, in landerijen, in hectaren. Afscheidingen en grenzen doorsnijden haar. En voor die aarde staan de menschen klaar om elkaar dood te slaan. Op die aarde groeit graan, maar niemand heeft het noodig. De menschen spelen het niet klaar, om dat graan te verdeelen. Enkelen sterven van overvloed, anderen hebben geen korst brood. De zon gaat op. Een rose licht doorglanst de nevels. Een nieuwe dag begint, maar hij brengt geen blijdschap en geen rust. De aarde is vervloekt. Het werk van de mensch is vervloekt. En vervloekt, driemaal vervloekt is het dagelijksch brood.

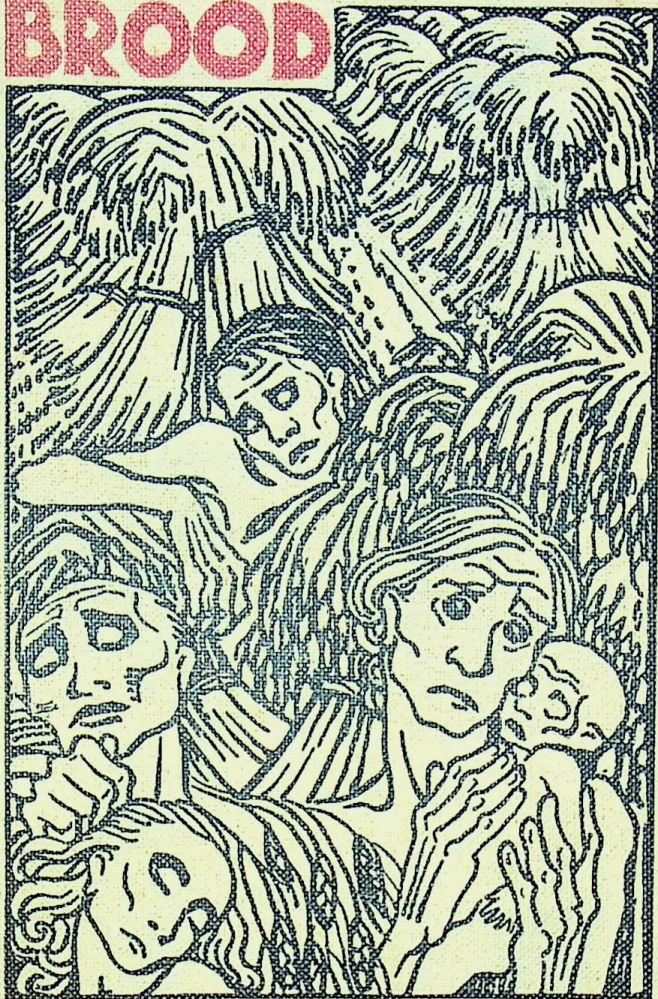
Parijs, 1933.

ONS DAGELYKSCH BROOD

ILYA'EHRENBURG
WB

ONS DAGELYKSCH BROOD

ILYA'EHRENBURG
WB